

TÖRÉSVONALAK A SZÁHEL-ÖVEZETBEN: MALI VÁLSÁGÁNAK NEMZETKÖZI VETÜLETEI

VARGA ISTVÁN JÁNOS

Összefoglaló: A Szahara sivatagot délről határoló hatalmas kiterjedésű, éghajlati szempontból átmeneti sáv, a Száhel-övezet instabil országok sorának képezi területét. A szélsőséges éghajlati körülmények és a véget nem érő pusztaság szinte törvényen kívüli területet alkot, mely amellelt, hogy otthont ad számos őshonos törzsnek, nomád népeknek, melegágya a szervezett bűnözésnek, illegális drog és emberkereskedelemnek is. A Száhel-övezet nyugati része a francia gyarmatbirodalom szerves része volt, ám a dekolonizáció után is francia érdekszféra maradt, így az idők során az immár független országok életébe számos alkalommal beavatkozott politikailag és katonailag is, érdekeltségei biztosítása gyanánt. Mali olyannyira mély kulturális választóvonalakkal rendelkezik, melyek nehezen teszik lehetővé a feszültségek lecsillapítását. Bár a franciák villámcsapásszerű intervenciója megmentette az országot a tragédiától, Mali hosszú távú stabilizációját nem tudja szavatolni. A beavatkozás bár látványos sikereket hozott, ám bizonyos szintű „afganizálódás” bontakozott ki az ország északi területén. A rendszeres terrorcselekmények és összetűzések folyamatos veszélynek teszik ki az ott tartózkodó békefenntartó erőket. A helyzetre való tekintettel Franciaország

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei.* *Topos* 3, 308-355.

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

által nyomatékositott gyors kivonulás nem lehetséges, így leginkább pozíciói megerősítésére kényszerül.

Kulcsszavak: *arab tavasz, dekolonizáció, Franciaország, Mali, nemzetközi terrorizmus, Száhel / Sahel, tuareg*

A válság történeti háttere

A gyarmatosítástól a Francia Unióig¹

Mali a jelenlegi határai között 1947 óta létezik. Az ország mostani területén már az 1880-as években megjelentek a franciák és a századfordulóig kiépítették állásaikat. A hátszagi alacsony lelkesedés miatt a Szenegál területéről kiinduló keleti irányú francia expanzió a kezdetektől fogva lassú volt. A gyarmati expanzió az 1863-ban bejelentett Faidherbe (Louis Léon César Faidherbe [Lille, 1818. június 3. – Párizs, 1889. szeptember 28.] francia tábornok. 1854-1861-ig illetve 1963-tól 1965-ig Szenegál kormányzója volt, valamint ő fektette le Francia Nyugat-Afrika alapjait) projekt keretében történt, mely értelmében a hódítók elhatározták magukat a Niger folyó és vízgyűjtő területének biztosítására. Franciaországban a terv eleinte korántsem volt támogatott annak esetlegesen magas költségei miatt, ám a kormány ellenszenv ellenére a francia hadsereg számos tisztje szembement a központi vezetéssel, ugyanis a terület esetleges meghódításának sikerességétől elismertségük növekedését, karrierjük beteljesedését remélték (Huillery, 2013, p. 5-6).

Később a még szinte feltérképezetlen gyarmatokat – köztük Malit, akkori nevén Francia Szudánt – a franciák beintegrálták egy nagyobb, francia jelenlétet hangsúlyozó, föderális egységbe, Francia Nyugat-Afrikába (AOF). A

---

¹ A gyarmatosítás előtt nagy kiterjedésű birodalmak váltották egymást Nyugat-Afrika területén, északról a perzselő Szahara sivatag, délről pedig a sűrű part menti esőerdők közé ékelődő füves szavanna területen. A 13-14. században itt helyezkedett el Mali Birodalom is, amelyről a jelenlegi azonos elnevezésű ország a nevét kapta (Tesfu, 2014).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

gyarmatosító folyamatot némileg felgyorsította, hogy a franciák és britek 1890-ben megegyeztek egymás között az afrikai érdekszférák felosztásában, ami teret adott a céltudatosabb területi integrálásnak. Az AOF 1895-ös kijelölése után tíz-tizenöt évig a gyarmatokat összefogó terület leginkább papíron volt francia fennhatóság alatt, ugyanis a hadsereg a stratégiai fontosságú területeket, településeket csak ezután foglalta el, amelyek aztán fokozatosan teret adtak a közigazgatási központoknak is. A hódítással kapcsolatban egészen az ország jelenlegi területének északkeleti peremén elhelyezkedő Kidal nevezetű városig nem merült fel probléma, viszont e településnél már nem volt világos, hogy az már közigazgatásilag Algériához, vagy még a papíron frissen megalakított AOF-hoz tartozik-e. Ezt a kérdést 1905-ben egy rapid határkijelöléssel rendezték, így 1909-re Kidal is francia fennhatóság alá került. A franciák teljes fennhatóságáról 1910-től beszélhetünk, legalábbis amennyire a környezeti adottságok és a gyarmatosítók ellátottsága, felszereltsége ezt lehetővé tették (Simonis, 2013, p. 17-18).²

Francia Szudán területén kemény autoriter rendszert vezettek be, így a gyarmatosítók szigorúan kezelték, kényszermunkára fogták a bennszülötteket. Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát egészen az 1945-46-os reformokig nem alkalmazták rájuk, ugyanis csak ekkor kaphattak francia állampolgárságot a Francia Unió megalakulása révén. A közigazgatás kiépítése során fontos és egyben nehéz feladat volt a lakosság azonosítása. Ez jelentős folyamat volt annak érdekében, hogy a bennszülötteket be tudják integrálni a hadseregbe, amelynek jelentősége főleg a második világháború előtt növekedett meg.

---

² Egyébként maga a határkijelölés a legtöbb afrikai határhoz híven földrajzi egységeket, népcsoportokat választott szét egy egyenes vonallal, ami a későbbi feszültségek egyik kiindulópontjává vált (Baryin, 2013, p. 16-18).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Gazdasági szempontból meghatározó cél volt a terület bevonása a kereskedelmi vérkeringésbe. (Simonis, 2013, p. 18-24).

A tuareg-kérdés a dekolonizációig

A terület „renitens” lakossága több népcsoportból állt és áll ma is, köztük legmarkásabbak az úgynevezett „kék emberek”, a tuaregek. A stratégiai helyzetükből és ellenállásukból kibontakozó tuareg-kérdés több mint száz évre tekint vissza, ugyanis a problémák a franciák térségbeli terjeszkedésével egy időben jelentkeztek. A topográfiai felderítés mellett fontos feladat volt a lakosságról való információgyűjtés is, vajon e csoportoknak milyen kereskedelmi ambícióik vannak, illetve hogyan viszonyulnak az idegen hatalmakhoz. Ebben az időben az angolok és franciák között jelentős verseny volt az afrikai színtéren, ennek keretében a franciák szerették volna Algériát vasúttal összekötni a Szahara túlsó felén lévő meghódított területekkel. Az itt élő tuareg népcsoport köreiben viszont nem aratott osztatlan sikert az ötlet, így számos esetben lemeszárolták a küldetésen lévő felderítőket. Franciaország reagálásként beindította a propagandagépezetet a sajtó a mozi, regények és tanulmányok által, kiépítve a tuaregek köré egy negatív imázst, amely tartalmazta azon klasszikus jelzőket (pl. barbár, anarchisztikus, archaikus, feudális, fanatikus és irredentista), melyek segítségével törekedett ellenségének dehumanizálására, így legitimálva a gyarmatosítást a közvélemény előtt. A „tuareg-ipar” sikerességét mutatja, hogy e tuaregekről alkotott kép a mai napig meghatározza a dekolonizáció után létrejövő független kormányok gondolkodásmódját a tuareg népcsoporttal szemben (Claudot-Hawad, 2013, p. 125-126).³

---

³ Maga a *tuareg* szó az isten által elhagyott embereket jelenti, ugyanis ez a népcsoport nem volt hajlandó az iszlám hit felvételére. Jól tájékozódnak a sivatagban, továbbá nagyon tehetséges harcosok is, amely tulajdonságaikat a gyarmatosító franciák már korán felismerték. Céljuk e nomád törzsekkel főként a Szaharán áthaladó kereskedelmi útvonalaik kiépítése, valamint azok biztosítása volt (Flichy, 2013, p. 15-17).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

Már a gyarmatosítás időszakában a tuaregek által benépesített terület óriási méreteket öltött. Az algériai Hoggar hegység, a Niger-i Bilma, valamint Timbuktu városok által közrefogott területen nomád életmódban élő népcsoportok figyelemreméltó civilizációt alkottak. Politikailag többközpontú berendezkedés volt a jellemző. Észak-keleten az Ajjer, észak-nyugaton az Hoggar, délkeleten az Aïr, délnyugaton a Tademmekat, középen, amely a jelenlegi Mali északi részét képezi, pedig az Azawagh csoportok alkották a politikai hatalom öt pillérét. Bár a törzsek egyfajta autonómiával rendelkeztek és folyamatosan rivalizáltak, ám szociális és kulturális tekintetben mégis számos tekintetben együttműködtek, kiegészítették egymást. Ennek következtében a népcsoport törzseinek elitrétege regionális tekintetben szélesen képzett, több helyi nyelvet (pl. haoussa, songhay, arab) beszélő emberek voltak, akik hatékonyan az élére tudtak állni a franciákkal szembeni ellenállásnak (Claudot-Hawad, 2013, p. 128-130).

A századfordulón támadásba lendülő franciák ellen a törzsek különböző politikát folytattak, azok amelyek területeik abszolút védelmét, a nyílt hadviselést illetve a tárgyalásos utat választották, hamar elbuktak. Mások viszont nem álltak ellen a francia előrenyomulásnak és folyamatosan más területre húzódba próbálták rendezni soraikat.⁴

---

⁴ A jelenlegi Niger köztársaság északnyugati részén élő Aïr törzs egyik nemes származású tagja, Kawsen is ezt a stratégiát választotta, aki hamar az ellenállás egyik vezetőjévé vált. Jelentősége nem csak a gerilla hadviselés bevezetésében merült ki, hanem reformokat vezetett be társadalmi szinten is. Eltörölte a társadalmi rangokat és meghonosította a személyes felelősség elvét, így sorait tovább erősíthette az addig olyan alacsony társadalmi szinten lévő, fegyvert fogni nem akaró lakosságot, melyek feljebbvalójuk iránti engedelmességre hivatkoztak, valamint le tudott számolni bárkivel, aki kollaborált a megszálló hatalommal. Mozgalma annyira sikeres volt, hogy több mint egy évtizedig sikerült ellenállnia a franciáknak, néhol még ellentámadást is sikerült véghezvinnie, 1916-ban visszafoglalta Agadez-t. Ezután jelentős harcok bontakoztak ki, melyben a franciák végül az angolok segítségével tudtak felülkerekedni. Kawsen-t 1919-ben a még az afrikai térségben tartózkodó törökök fogták el, akik nyomban felakasztották.

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

A gyarmatosítás keretében a franciák rassz alapú társadalmat építettek ki, melynek élén a fehérek álltak, majd őket követték sorban a berberék, az arabok és a feketék. A második szinten álló berbereket további két csoportra osztották. Az északabbra lévő, már 1902-ben leigázott, némileg világosabb bőrű tuaregeket nemes, tiszta fajnak titulálták, míg a délebbre lévő mesztic csoportokat, akiket egészen 1919-ig nem sikerült legyőzniük, alacsonyabb rendű, tisztátalan fajnak tekintették. Ez a rendszer merőben kedvezett a tuaregeknek, főleg ha figyelembe vesszük a fejlődő tendenciát ahhoz a gyűlöletkampányhoz képest, amellyel a franciák a gyarmatosítás kezdetén célba vették őket. A huszadik század közepére az általuk többségben lakott területeken az adminisztrációban túlnyomóan ők voltak jelen. Ráadásul számos itt élő francia is úgymond tuaregizálódott (Raffray, 2013, p. 29-30).

E rassz alapú rendszert két tényező egészítette ki. Egyrészt az iszlám hit befolyása, valamint a nomád életmód, mely faktorokban a franciák nagy veszélyforrást láttak. Ebből következően igyekeztek háziasítani, letelepíteni a lakosságot, valamint 1916-ban betiltották a helyi vallásokat, ugyanis ezeknek tulajdonították a Kawsen féle felkelés kitörését. E lázadás leverése után a törzsek politikai és társadalmi berendezkedését teljesen szétzúzták, adminisztrációs egységekre osztották, illetve a franciákhoz lojális csoportok, mint például Kidal környéki „l’Adrar des Ifoghas”, némi autonómiát élvezhettek. A szuverenitásuktól megfosztott törzsek többé nem élhették eddigi megszokott és jól bevált életvitelüket, amely jelenség egyre jelentősebb gazdasági és ökológiai problémákhoz vezetett (Claudot-Hawad, 2013, p. 132-133).

A tuaregek területi elhelyezkedésüket tekintve nemcsak a tárgyalt AOF foglalta magába, hanem később az attól északra létrehozott ugyancsak francia szervezet, a Szaharai Régiók Közös Szervezete (O CRS) is. 1954-től kezdve folyamatosan kőolaj- és földgázlelőhelyeket fedeztek fel a térségben, így a franciák ekkor alakították meg az O CRS-t annak érdekében, hogy befolyásukat erősíthessék és megtarthassák a stratégiai fontosságú ásványkincseket. Bár a szervezet sem élhette túl a dekolonizációs hullámot, ám az újonnan létrejövő

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

országokkal védelmi szerződéseket kötöttek a franciák, így megszerezvén a jogot az ásványkincsekhez (főként szénhidrogén, urán, tórium és lítium), többek között Algériával is, ahol 1967-ig még nukleáris kísérleteket is folytathattak (Claudot-Hawad, 2013, p. 134-135).

Bár a tuareg lakosság nyugodt maradt az erőszakos francia ásványkincs kitermelés kapcsán, Algéria fellázadtak ellenük. Az 1954-ben elinduló háború, majd az ország 1962-es függetlensége dominóeffektusként hatott. Franciaország 1956. június 23-án elfogadott egy kerettörvényt, melynek értelmében az AOF-on belüli Francia Szudánt, mai nevén Malit, valamint az összes többi afrikai francia gyarmati területet gyors átmenetben részesítenek először az autonómia, majd a függetlenség felé.⁵

A nomád népek helyzete a dekolonizáció után

Az új államok meghúzott határvonalai által a tuareg közösségek hirtelen több, jelenleg öt ország területén találták magukat. Az ötvenes, hatvanas években függetlenné váló országok nyugati minta szerint rendezkedtek be és megtartották a franciák által lefektetett közigazgatási, gazdasági hagyományokat, amely főleg az urbanizációra és központosításra támaszkodott, így a városoktól távol, perifériákon élő népcsoportok végleg marginalizálódtak. A megalakult poszt-koloniális államok igyekeztek tagadni, illetve különféle jelzőkkel becsmérlni a tuareg identitást, hogy azok politikai követeléseinek elejét vegyék (Claudot-Hawad, 2013, p. 126-128). E tényektől függetlenül közös identitásukat nem tudták megtörni, így a kérdést nem lehetséges csak Mali vonatkozásában kimeríteni, ám minden érintett országban

---

⁵ Az új határok meghúzásával a kedvező rassz rendszer is összedőlt és immár a feketék voltak azok, akik felsőbbrendűséggel rendelkeztek. Emellett a déli fekete lakosság a franciáktól eltérően már nem volt tekintettel az északi gazdasági érdekeire, leginkább zsákmányként tekintettek rájuk (Raffray, 2013, p. 31-39)..

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

némileg hasonló tendenciák mutatkoztak, amely tényező lehetőséget ad Mali behatóbb tanulmányozására.

1960. szeptember 22-vel Mali függetlenné vált, területe Bamako központú irányítás alá került, Modibo Keita elnök vezetésével. A marxista rendszer hamar összeütközésbe került a tradícióikhoz szokott népcsoportokkal. A nomádoknak megtiltották, hogy politikai nézeteik legyenek, illetve aki rendszerellenes hangot ütött meg, egyből börtönbe vetették. A déli vezetés a területet bármi áron meg akarta tartani a Szahara által rejtett ásványkincsek miatt. A felkelés 1963-ban bontakozott ki Kidal-tól északra, az „l'Adrar des Ifoghas” hegyvidéken. Gerilla harcmodort alkalmazva, tevéhatón támadták a déliek objektumait az algériai határ mentén, hogy aztán az esetleges erősítés elől át tudjanak menekülni a másik országba. Bamako reagálásként tiltott övezetnek nyilvánította a határ és Kidal közötti területet, a városlakókat pedig megbüntette. Állatállományait elvetette, fáit kivágatta, teljes függésbe taszítva őket. A területre idegen nem léphetett be, valamint egészen 1987-ig katonai adminisztráció alá helyezték, hogy elejét vegyék a további lázadásoknak (Raffray, 2013, p. 39-42).

Algériában hasonló elnyomásban részesítették a nomád törzseket. Az ásványi kincsek zavartalan kitermelésének biztosítása gyanánt Algéria megtiltotta a határon átnyúló karavánutakat, legeltető tevékenységeket 1963-ban, kiszorítva az itt élő népcsoportokat ellátó területeikről. Hamar lázadás bontakozott ki, amelyet Mali hadserege véresen leverte. Az 1973-74-es nagy szárazságokat követő időszakot is figyelmen kívül hagyva hasonló határ menti intézkedéseket vezettek be Nigerben is. Bár a határokon való illegális átkelést keményen büntették, ebben az időben egyre több gazdaságilag nehéz helyzetben lévő fiatal lépte át a határokat titokban, hogy a másik oldalon lévő kőolaj és egyéb erőforrás lelőhelyeknél munkát kapjanak. Ez a tendencia hamar egyedi identitássá vált⁶. Számos határ menti közösség jött létre

---

⁶ *Ishumar*, avagy munkanélküli.

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Nigerben, melyekben egyben a tuareg ellenállás is szerveződésnek indult (Claudot-Hawad, 2013, p. 135-136).

Nigerben némileg kisebbségbarát vezetés alakult ki. Tuareg megbízottakat nevezett ki az általuk többségben lakott területeken, számos diaszpóra alakult ki a környező országokból menekülő, illegális határátkelő nomád törzsekből az Air hegyvidék környékén. A kapott jogosítványok azonban nem bizonyultak elegendőnek. Miután Kadhafi 1969-ben Líbiában magához ragadta a hatalmat, követelésekkel állt elő a nigériai vezetés felé, főként az északi uránérc lelőhelyeket szeretne volna megkaparintani, ám Franciaország fellépett az uránércet itt kitermelő SOMAÏR vállalat védelmében. Válaszul Kadhafi ezredes a szárnya alá vette a diaszpórákba száműzött tuaregeket és toborozni kezdte őket hadseregébe.⁷

Mali vezetése egyébként a kezdetektől fogva veszélyesnek tartotta a tuaregek visszaáramlását, ezért igyekezett fellépni a diaszpórákból visszatérők ellen, így szigorította a határellenőrzéseket, a határon átívelő kereskedelmet pedig szinte leállította. Azon kívül, hogy az intézkedéssel nem tudták megfékezni az illegális határátlépéseket, ez a helyzet érezhető gazdasági hanyatlást eredményezett délen is, melynek következtében 1967-ben Moussa Traoré hadnagy katonai puccsal megdöntötte Modibo Keita hatalmát (Raffray, 2013, p. 42-47). Az új elnök nem változtatott az állapoton, a gazdasági helyzet nem javult, valamint a nomád népek továbbra is elnyomásban részesültek, amelyet súlyosbítottak a bekövetkező szélsőséges időjárási viszonyok, mint a 70-es és 80-as évek közepén kiteljesedő rendkívül száraz időszakok. A rezsim

---

⁷ A zsoldosnak álló fiatalok abban reménykedtek, hogy szolgálatuk lejárta után, katonailag kiképezve és anyagilag megerősödve visszatérhetnek otthonaikba, kivívni népük függetlenségét. Kadhafi ezt a főként nomád harcosokból álló Líbiai Iszlám Légiónak, vagy más néven a Zöld Légiónak nyugatellenes, valamint Izrael ellenes törekvéseire használta fel, például 1982-ben Libanonban is bevetette őket a megszálló izraeliek ellen.

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

a nemzetközi segélyeket saját célra használta fel, a szárazság pedig mondhatni kapóra jött a nomádok elleni harcban (Baryin, 2013, p. 28-29). Aztán 1987-ben illegalitásban megalakult a Népi Mozgalom Azawad Felszabadításáért (MPLA) szervezet, az élén olyan Líbiából hazatért személyekkel, mint például a 2012-2013-as eseményeknél kulcsszerepet játszó Iyad Ag Ghali (Raffray, 2013, p. 48).

1990 májusában, Nigerben a nemzetközi segélyek helytelen felhasználása miatt tuaregek tízezrei érkeztek, hogy ezt számon kérjék a kormányon, főként a bázisként szolgáló diaszpórákból és zsoldoshadseregből hazaérkezőkből szerveződve. Az elnyomott népség nyomban fellázadt, ami júniusra, Malira is átterjedt. Mindemellett Maliban már évek óta készültek erre az alkalomra. A túlnyomóan Líbiában kiképzett, majd szolgálatuk leteltével hazatért harcosok immár jobban felszerelve, eddigiekhez hasonlóan gerilla hadviselést folytatva vették fel a harcot a hadseregek objektumai és ellátmányai ellen. Mivel az országok hadseregei a harcosokon nem tudtak fogást találni, ezért hátszágukat vették célba és véresen megtorolták a felkelést. A kutak mérgezése, állatállomány legyilkolása mellett børszín alapján, válogatás nélkül folyt a vérengzés, etnikai tisztogatás a nomád településeken. A gyűlölet olyannyira elharapódzott, hogy már a nemzetközi közvélemény is figyelemmel kísérte az eseményeket. A francia titkosszolgálat hathatós beavatkozásának köszönhetően sikerült megállapodni, így Maliban 1991-re, Nigerben pedig 1992-re sikerült tárgyalásos úton rendezni a konfliktust (Claudot-Hawad, 2013, p. 136-138).

Az 1991. január 6-án aláírt Tamanrasset-i egyezmény értelmében az északi területet magas fokú autonómiában részesítették, azzal a feltétellel, ha az itt élők hajlandóak lemondani szeparatista törekvéseikről. Ám az erőszakos cselekmények nem értek véget. A béke megkötése után milíciák szerveződtek Mali néger, valamint Niger arab lakosságából, melyeket az államok hatóságai buzdítottak fel a gyarmati időkben közkedvelt rasszista és etnicista ideológiával. E válságos helyzetnek az egyébként béke katonájának is nevezett, Amadou Toumani Touré (ATT) vetett véget, aki Mali történelméhez hűen

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

puccsal megdöntötte Moussa Traoré elnökségét. Maliban és Nigerben is viszonylag stabil, nyugat által elismert demokrácia épült ki, így nem keletkezett nagyobb nemzetközi visszhangja e periférikus területeken végbemenő, manipulált népirtásoknak. 1992. április 11-én megszületett az úgynevezett Nemzeti Paktum, amely a Tamanrasset-i egyezmény által kínált autonómiát megerősítette, valamint lehetőséget kínált a tuareg harcosoknak a hadseregbe való integrálódásra, valamint a menekültek visszatelepedéséhez is szabad utat adott. Emellett elindulhatott a demokratizáció, ennek nyomán 1992 júniusában népszavazással megválasztották Alpha Oumar Konaré elnököt (Raffray, 2013, p. 57-62).

A Nemzeti Paktum sajnos nem lelt osztatlan sikerre a nomád törzsek egyes csoportjai között. Belső háborúk bontakoztak ki a paktum hívei és a szeparatisták között, gyakran etnikai összecsapásokkal ötvözve. Az egymás ellen harcoló arab és tuareg csoportokat gyakran támadták délről érkező néger alakulatok, melyek nem voltak megelégedve az északi terület felé meglehetősen engedékeny paktummal.⁸ A 2000-es években Konaré két ciklusa után újra ATT lett az elnök, aki meglehetősen elhanyagolta az északi kérdést. A tuaregek nyugtalanságát tovább fokozta, hogy a térségben egyre nagyobb jelenlétre tettek szert Algériából érkező szélsőséges iszlamista csoportok, ugyanis az algériai kormány jelentős nyomást gyakorolt rájuk, főként az Egyesült Államok által erősen szorgalmazott terrorizmus elleni harc nevében, így az északi szomszéd államból egyre inkább kiszorulni kényszerültek ezen entitások (Baryin, 2013, p. 48-53).

---

⁸ Az összetűzések sokáig tartottak, 1994-ben volt a legmégesebb a helyzet. A hozzávetőlegesen négyezer áldozatot követelő villongások végének egy szimbolikus eseményt tartanak 1996-ból, az úgynevezett Béke Lángját, melynek során Timbuktu városában mintegy háromezer löfegyvert semmisítettek meg (Raffray, 2013, p. 62-63).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

A radikálisok elleni harcban a tuaregek is részt vettek, ráadásul elég sikeresen. Bamako ezt nem nézte jó szemmel és 2006 májusában négy zászlóalj mozgósítását rendelte el északra. A tuaregek nyomban ellentámadásba lendültek és immár kétfrontos háborút vívtak 2006-os, harmadik felkelésük alkalmával. Ám ezúttal céljuk nem katonai, hanem inkább politikai volt. Nyomatékosítani próbálták az elnök felé, hogy autonóm jogaik sérülését nem nézik tétlenül, nem tehet azt a központi kormányzat a területükön, amit éppen szeretne. ATT nem folytatta az előző elnökök által alkalmazott válságkezelési módszereket, tehát az 1963-as és 1990-es lázadás véres leverésétől eltérően hajlott a tárgyalásra. Még ebben az évben az 1991. évi szerződéshez hasonló kötött a kormány és a harcoló felek Algéria közvetítésével. A békében rögzített ígéretek hasonlóképp üresek maradtak, az összetűzések továbbiakban is rendszeresek maradtak (Raffray, 2013, p. 65-68). A következő időszakban továbbra is erős elnyomásban részesítették és részesítik jelenleg is a nomád népcsoportokat, adminisztratív szempontból is. Népszámszámukat is manipulálták a hivatalos dokumentumokban, ugyanis amíg manapság valós lakosságszáma hárommillió fölé tehető, addig a források szerint a térségbeli létszámuk nem éri el a másfélmillió főt, amely adatok helytállóak lehetnének, ha a hatvanas évekbeli létszámot mutatnák. A 2012-ben kirobbant válság után ezek a mutatók még tovább zuhantak, olyannyira, hogy hivatalosan még saját területeiken is kisebbségként tartják őket számon.⁹

---

⁹ A jelenség furcsaságát tovább erősíti az a tény, hogy a Száhel-övezeti országok népességszáma megháromszorozódott a dekolonizációs időszak óta. E számmisztika mellett fontos tényező az is, hogy e vidéki, nomád területeken a népességszámlálás nem túl megbízható, ugyanis nem teljesen tisztázott, hogy valójában ki számít tuaregnek és ki nem, valamint számos esetben a személyek beazonosítása is nehéz feladat (Claudot-Hawad, 2013, p. 126-128).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

A válság kibontakozása és megelőző tényezői

A nemzetközi háttér

Osama Bin Laden halálától és az arab tavasz kibontakozásától a világ a nemzetközi terrorizmus végét várta, ám Mali északi részén kirobbanó válság az ellenkezőjét bizonyítja. Emellett a környező országokban is feszült volt a légkör a hasonló atrocitások miatt. Az algériai gázüzemben történt túszedráma, a nigériai Boko Haram iszlamista csoport terrortámadásai és túszejtései, a líbiai Benghazi-ban végbement 2012. szeptember 11-ei támadás az Egyesült Államok nagykövetsége ellen mind erről tanúskodik. Ráadásul a forrongó hangulat a kontinens másik felén is jellemző a tárgyalt térségben. A szudáni Darfur régióban milicista junta zaklatja a civil lakosságot, mindemellett Szomáliában a kalóztevékenységéről ismert Schabab milícia tevékenykedik. Ezen felül a rezsimváltásokat eredményező arab tavaszt ideológiailag megfertőzte az al-Káida, amely egyre inkább rányomja a bélyegét az eredetileg szabadságmozgalomként induló eseményre (Mben, Puhl & Thielke, 2013, p. 83).

Az arab tavasz Malit sem kerülhette el, bár későn fejtette ki hatását az országban. Ahogy az már az előzőekből kiderült, Kadhafi nagy terve volt, hogy a Száhel-övezet országainak tuareg népességét egységgé kovácsolja. A híres „Zöld Légio” is részben ezt szolgálta, amely a líbiai 2011-es polgárháborúban hűen harcolt a kormány oldalán. Am Kadhafi bukásával hatalmi vákuum keletkezett, amely egyben Líbia fegyverraktárai megnyílását is jelentette mind a nomádok, mind az iszlamisták számára (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 38-42). A líbiai NATO beavatkozásnak fő célja Kadhafi eltávolítása volt, ám ez az opció egyben magában rejtette a térség és a Száhel övezet destabilizációjának megindulását (Baryin, 2013, p. 56-57). Amikor a Líbiából hazatérő tuaregekből megalakult MNLA kikiáltotta Azawad függetlenségét, az al-Káida kihasználta az alkalmat és Iyad Ag Ghali által megszervezett tuareg Ansar Dine nevű testvércsoportjának segítségével közvetetten átvette az uralmat a szekuláris csoporttól. A hatalomátvétel nem volt nehéz, mivel rengeteg tuareg állt át az iszlamista csoportba. Miután további sikereket értek el, többek között bevették

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Gao városát, további erősítés érkezett hozzájuk az iszlám világból, mint például Szaúd-Arábiából, Algériából és Katarból. Jóllehet a nyugat-szaharai fundamentalisták nem rendelkeznek olyan karizmatikus vezetőkkel, mint Osama Bin Laden volt, számos hírhedt parancsnokuk van. Többek között a Bin Laden táborában kiképzett radikális vezető, Mokhtar Belmokhtar, valamint az iszlám hitre áttért tuaregek vezetője, Iyad Ag Ghali. Ezek az emberek tetemes veszélyt jelentenek a délebbre fekvő tengerparti államokra, mint Guinea, Sierra Leone, Libéria és Elefántcsontpart, hiszen a felsorolt országokban nemrégiben polgárháború zajlott, így könnyedén visszaeshetnek kaotikus állapotba. Afrikai államok fenyegetettségén kívül az Egyesült Államok afrikai főparancsnokságának első embere, Carter Ham tábornok arra figyelmeztette a nemzetközi közvéleményt, hogy a szélsőséges csoportok szervezettsége és együttműködése Európára is veszélyt jelent (Mben, 2013, p. 84).

A félelem nem volt alaptalan, ugyanis a térségben tevékenykedő, al-Kaidához köthető csoportoknak a 2000-es évek közepétől kezdve fő ellenségévé a volt gyarmattartó Franciaország vált, amely ország az Egyesült Államokhoz hasonlóan a nyugati világ egyik fő bázisának számít. Ezért az általuk megélt negatívumok és veszteségek miatt Franciaországot is hibáztatják e csoportok (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 42).¹⁰

Az eseményeket a franciák számára a 2012. szeptember 12-i Benghazi-ban elkövetett merénylet gyorsította fel, melynek következtében Christopher

---

¹⁰ Az eseményeket a franciák számára a 2012. szeptember 12-i Benghazi-ban elkövetett merénylet gyorsította fel, melynek következtében Christopher Stevens amerikai nagykövét életét vesztette. Az eddig a katonai intervenció gondolatától vonakodó Egyesült Államok immár bízta Franciaországot, hogy tegye meg a szükséges lépéseket. Bár a legnagyobb titokban, de innentől kezdve a franciák erőteljes mobilizálásba kezdtek, mind intervenciósi egységek előkészítésében, mind a hírszerzésben és minden figyelmüket Észak-Malira fordították (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 25-31).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Stevens amerikai nagykövet életét vesztette. Az eddig a katonai intervenció gondolatától vonakodó Egyesült Államok immár bízta Franciaországot, hogy tegye meg a szükséges lépéseket. Bár a legnagyobb titokban, de innentől kezdve a franciák erőteljes mobilizálásba kezdtek, mind intervenció egységek előkészítésében, mind a hírszerzésben és minden figyelmüket Észak-Malira fordították (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 25-31)

A nemzetközi terrorizmus térnyerése Észak-Maliban

A 2000-es években az olaj folyamatosan emelkedő ára, valamint az uránium növekvő fontossága adta a lakosság ellenállásának egyik fő kiindulópontját. A tuaregek törzsi területeit egyre nagyobb mértékben aknázták ki, valamint árusították ki külföldi tulajdonba. Másik lényeges esemény 2001. szeptember 11. volt, amely új keretet adott a terrorizmus értelmezésének. Ennek következtében a térségben aktivizálódott iszlamisták és a területüket és érdekeiket védő tuaregek hamar egy kategóriába kerültek. E csoportok felszámolására az Egyesült Államok elindította ebben a térségben az egész kontinenst átszelő terroristaellenes „Pán-Száhel Kezdeményezést”. A program által azonosított terroristák által uralt területeken élő nomád törzsek is hasonlóan ebbe a kategóriába estek.¹¹

A radikálisok terjedésének egyetlen akadályát csupán Algéria képezte, ahol a 75 éves Abdelaziz Bouteflika rezsimje erős kézzel lép fel a radikális csoportok ellen. Mindemellett tudni kell, hogy az iszlám vallás szalafista irányzata, amely az al-Káida ideológiai bázisát képezi, Algériából indult ki. A nyolcvanas évek végén a rendszer engedélyezte az első iszlamista párt, az

---

¹¹ Az USA törekvései ellenére az algériai GSPC a kábítószer kereskedelem és túszejtések által egyre nagyobb befolyásra tett szert, valamint az országokban jelen lévő korrupciót kihasználva működési területét könnyedén kiterjeszthette (Mben, 2013, p. 84).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

„Iszlám Megváltási Front” (FIS) létrejöttét. Nem sokkal később, 1991-ben győzelmet arattak a választásokon (Mben, 2013, p. 84).

Az ország 1962-es függetlensége óta ez volt az első demokratikus választás. A cél az egypártrendszerrel való szakítás volt, ám a szavazás kimenetelével senki sem számolt. A lelkes, nagy számot kitevő fiatalság és az alacsony részvétel révén radikális fordulatot vett a politika, ugyanis a FIS a szavazatok 47%-át szerezte meg. Ám a hadsereg nyomban beavatkozott és leállította a választási folyamatokat (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 69-70). Ennek következtében a FIS földalatti mozgalommá alakult és megkezdte véres terrorháborúját Algéria ellen, amely közel kétszázezer emberéletet követelt (Mben, 2013, p. 84).

Az ekképp kibontakozott polgárháború elemi erővel rázta meg az országot, aki tehetett az emigrációt választotta, főleg Franciaországot és Kanadát. 1993-ban egy újabb iszlamista, ám rendkívül szélsőséges szervezet alakult „Iszlám Fegyveres Csoport” (GIA) néven. Akciói olyannyira brutálisak voltak, hogy a fanatikus szervezet hamar elvesztette támogatását szimpatizánsai körében is, ugyanis őket sem kímélték. A szervezet tagjai így távozni kényszerültek az országból, akik 1998-ban Kabulban alakították meg új szalafista szervezetüket.¹² Más forrás szerint a GSPC megerősödését és nemzetköziesedését a 2000-es években nem csak önmagának, hanem az algériai titkosszolgálatnak is köszönhette. Mivel aggasztónak látták Kadhafi törekvéseit a tuareg lakosság egységesítésére, megerősítésére, ezért ügynököket építettek be a Száhel-övezetben lévő szélsőséges szervezetekbe, így az egyébként ellenséges GSPC-be is, hogy általuk a tuareg lakosságot megosztottságban tudják tartani és megakadályozzák Kadhafi törekvéseit (Gèze, 2013, p. 155-158). Algériának egyébként nem célja a Száhel-övezet

---

¹² „Küzdelem és az Igehirdetés Nevében” (GSPC) néven (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 70-72).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

stabilizálása, ugyanis a déli irányban szomszédos országok kőolaj, földgáz és uránérc lelőhelyeit a biztonságos körülményeket kihasználva rohamtempóval aknázhathatják ki a nemzetközi cégek, míg hosszú távon tartós instabilitás esetén esetleg sikerülhet megszereznie Algériának a föld alatt rejlő ásványkincseket (Baryin, 2013, p. 63).

Algériában lassan elcsitulnak az összecsapások és terrorakciók, a harcoló felek belefáradtak a harcba. 1999-ben Abdelaziz Bouteflika-t választották meg elnöknek, aki a nemzeti megbékélés híveként amnesztiát hirdetett, amely révén dzsihádisták ezreit integrálta vissza az algír társadalomba. Ennek következtében a GSPC perifériára szorult (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 72-73). Mivel Algériában az erős presszió és a lakosság többségének elhatárolódása miatt nem tudta növelni befolyását az országban, ezért működését kiterjesztette országhatáron kívülre is. 2007-ben hűséget fogadott az al-Kaidának, és jelenleg a hírhedt „Iszlám Maghreb al-Kaidájaként” (AQMI) ismerjük.

A szervezet célja nem csak az algír rezsim megdöntése, hanem egy saját kalifátus kialakítása, amely az egész Száhel-övezetet magában foglalná. A megvalósítás érdekében elosztóbázisokat, úgynevezett katibákat hoztak létre elszórva a Száhel-övezetben, melyekben a tagok toborzása és kiképzése, az elejtett túszok fogva tartása folyik, valamint a felszerelés utánpótlásának biztosítása. A katibák létszáma a 2008 és 2011 közötti időszakban megkétszereződött, számuk mintegy négyszáz harcost tett ki összesen. Felszerelésük alkalmazkodik a modern gerilla-hadviseléshez, emellett rendelkeznek a modern kommunikáció legmodernebb eszközeivel, többek között mobiltelefon, magas frekvenciájú rádió, adó-vevő és internet-csatlakozásra képes műholdas telefon (Raffray, 2013, p. 77-78).

Bár a lakosság számára az iszlamisták és a saría többnyire nem szimpatikus, a tárgyalt régióban lévő országokban kevés a munkalehetőség és gyakoriak az éhezések is. Emiatt a 90 euro zsoldot, rendszeres étkezést kínáló, jó módú radikális csoportok figyelemre méltó perspektívát nyújtanak főleg a fiatal korosztály számára. A bevált újoncokat később továbbképző táborokba, a

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

katibákba küldik, ahol a Korán tanulmányozása mellett elsajátíthatják a különféle fegyvernemek használatát (Mben, 2013, p. 85).

Az utánpótlás sem okoz nagyobb nehézséget, ugyanis a drogkereskedelemből és különféle ügyletekből dollármilliók származnak forrásként. Dél-Amerikából tonnaszám érkezik kokain a régióba főként légi úton, amelyet eljuttatva a Földközi-tengerhez a beszerzési ár sokszorosáért tudják továbbadni Európa felé.¹³ A másik rendkívül jövedelmező bevételforrás az emberrablás. Európai országok gyakran magas összegeket fizetnek fogságba esett állampolgárukért. A különböző ásványi kincslelőhelyeken dolgozó külföldi szakembereknek teljes védelmét szinte lehetetlen garantálni. Szakértők becslése szerint egyedül az AQMI 100 millió eurót (Mben, 2013, p. 85) keresett az elmúlt években a válságdíjakból. Emellett a túszejtések csaknem fele véresen végződik.¹⁴

Az arab tavasz során bekövetkező változások hatására a tuaregeknek is fokozódott bátorságuk, melyet a Líbiából hazatérő felfegyverzett harcosok tovább növeltek. A Líbiában kibontakozó válság már 2011 közepén érezte hatását a térségben, amely Kadhafi által juttatott források csökkenésében mutatkozott meg. A központi kormánnyal való elégedetlenség is tovább növekedett az év folyamán, ugyanis az Európai Unió által 11 millió euróval támogatott északi fejlesztési projekt kivitelezésével nem helyi, hanem egy déli,

---

¹³ A tranzitnak ezt a formáját bizonyította a sivatagban talált kiégett ülések nélküli Boeing 727-es, amelyet az áru kirakodása után felgyújthattak a bizonyítékok eltüntetése érdekében. E hatalmas méretekben folyó drogcsempészet egyik fő csomópontjaként Észak-Mali egyik meghatározó városa, Gao szolgált (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 80-86).

¹⁴ Legyen szó akár bosszúról egy esetleges, a terrorszervezetre negatív hatással bíró cselekmény miatt az adott ország részéről, illetve ha a legkisebb jelét is érzik annak, hogy túsmentő erők csapnak le rájuk, tétovázás nélkül kivégzik túszaikat. A fogvatartottakat hónapokig, akár évekig szállítják magukkal több száz kilométeren keresztül a sivatagban (Mben, 2013, p. 85).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

feltehetően kormányközeli céget bízott meg (Raffray, 2013, p. 81-82). 2011 októberében megalakult a „Nemzeti Mozgalom Azawad Felszabadításáért” (MNLA) szervezet, amely az „Azawad Nemzeti Mozgalom” (MNA) és az „Észak-Mali Tuareg Szövetsége a Változásért” (ATNMC) fúziójából jött létre. Immár hatékonyabban képviselték érdekeiket népük elismeréséért, valamint a területükön folyó ásványkincsek kitermelésével kapcsolatos szerződések felbontásáért. A központi kormány továbbra sem vette komolyan a követeléseket és nem reagált érdemben, ezért a felbőszült tuaregek 2012 februárjában támadásba lendültek és komoly sikereket értek el (Claudot-Hawad, 2013, p. 138-141). Nigerbe is hasonlóképp nagy számban áramlottak haza a tuaregek Líbiából, ám ott sikerült elkerülni a komolyabb megmozdulást. Malitól eltérően, az ott történt 2006-os felkelést követő 2007-es nigeri megmozdulás megtette hatását. Mahamadou Issoufo nigeri elnök ígéreteit beváltotta és nagyban javította az Agadez régióban élő nomád népek helyzetét.

Az MNLA létrejöttét két hónapra rá egy másik tuareg szervezet követte, nevezetesen az Ansar Dine. Célja az MNLA-val ellentétben nem az északi Azawad függetlenségének kivívása, hanem a saríia bevezetése főként egész Mali területén, emellett lehetőség szerint a szalafizmus egész Nyugat-Afrikára való átterjesztése. Iyad Ag Ghali, a szervezet létrehozója egyben a 90-es évek tuareg lázadásainak egyik vezéralakja is volt, majd később Mali kormányának dolgozott, például 2003-ban közvetítő szerepet játszott a GSPC által túszul ejtett európai polgárok ügyében, 2007-ben pedig Szaúd-Arábiában diplomáciai küldött volt, ahol közeli kapcsolatba került szalafista csoportokkal. Algéria a tuaregekre szeretett volna támaszkodni a radikálisok elleni harcban, ugyanis Bamako-ra nem számíthatott ebben a kérdésben, mivel részben távol esett a válságzónától, másrészt pedig nem voltak meg hozzá az anyagi feltételei. Ám Iyad Ag Ghali keresztülhúzta számításukat, ugyanis az immár megtért, minta muzulmán tuareg vezető nem volt hajlandó együttműködni az MNLA-val ebben, hanem épp ellenkezőleg cselekedett (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 88-98). Iyad Ag Ghali-t mellesleg rokoni szálak fűzik az AQMI Maliban tevékenykedő harmadik, frissen alakult Al-Ansar katibájának vezetőjéhez,

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

Abdelkrim le Targui-hez. Az Al-Ansar katiba egyébként szalafista hitre áttért tuaregekből áll (Raffray, 2013, p. 82).

Mindemellett az is felmerült, hogy az Ag Ghali vezette szervezet is az algír titkosszolgálat révén jött létre azzal a már említett szándékkal, hogy megbontsák a tuareg lázadók egységét. Mindenesetre néhány hónap alatt sikerült jelentősen meggyengítenie az MNLA-t, többek között számos harcosának elszívásával, valamint nemzetközi megítélésének lerontásával is, ugyanis a nemzetközi közvélemény immár kollektívan a tuaregeket is az iszlám terroristák tengelyéhez sorolta (Claudot-Hawad, 2013, p. 141-145).

A két friss szervezet létrejötte után hamarosan egy harmadik is követte őket 2011 decemberében, amely hasonlóan meghatározó szereplője a válságnak és konfliktusnak a térségben. A „Mozgalom az Egységért és a Dzsiháért Nyugat-Afrikában” (MUJAO) nevű szervezet elsősorban a régió fekete bőrű szélsőségeit tömöríti (Gèze, 2013, p. 160-162). Színrelépésével egyből a legkegyetlenebb radikális nemzetközi szereplővé vált Észak-Maliban, többek között a fanatikus Boko Haram milicistái is megjelentek sorai között. Brutalitásuk az AQMI visszaéléseit is felülmúlták (Baryin, 2013, p. 61).

Mali hadseregének árnyoldalai

Bár a válság kialakulását többnyire geopolitikai tényezők, folyamatok váltották ki, ami főként az északi, nehezen felügyelhető területekkel függött össze, ám belső, déli tényezők is hozzájárultak. Az egyik ilyen jelentős tényező az ország hadserege. Létszámáról nincs pontos adat, lélekszáma 7000 és 14000 (Sana, 2013, p. 107) közé tehető. Az ország meglehetősen szegény, naponta nagyjából egy euró jut egy fő megélhetésére, a lakosság nagy része mezőgazdaságból és egyéb vidéki tevékenységekből él. Az országban szinte minden szektorban megszorítások vannak a nemzetközi intézmények, többek között az IMF és Worldbank nyomása miatt. A hadsereg egy azon kevés intézmények közül, amely stabil állást és fizetést jelentett. 2012 júniusa óta azonban már a katonaság sem jelenti a bizonytalan lét megszűnését. Az ország kétharmadára kiterjedő radikális csoportok térnyerése miatt a hadseregnek számos helyen

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

védekező állásokat kellett kialakítania, melyek ellátása lehetetlenné vált. A katonák kevés élelmiszerhez jutottak, továbbá az egészségügyi támogatás is hiányos volt. A sérült katonáknak többnyire saját pénzből, maguknak kell megoldaniuk ellátásukat. Megfelelő utánpótlás és erősítés biztosítása ezt megelőzően sem volt jellemző. Mikor az algériai határnál, Aguelhok-nál szolgáló katonákat és csendőröket a „Nemzeti Mozgalom Azawad Felszabadításáért” nevű szervezet (MNLA) fegyveresei megtámadták, megfelelő ellátás és erősítés híján kénytelenek voltak magukat megadni. Ennek ellenére kegyetlenül lemészárolták őket. Az áldozatok száma 85 és 200 közé tehető. Ez az eset meglehetősen visszavetette a katonák elszántságát és bizalmát a központi vezetésben, ugyanis a vezérkar semmit sem tett felmentésük érdekében, pedig veszélyeztetettségük hetek óta nyilvánvaló volt az MNLA szignifikáns erősödése miatt (Sana, 2013, p. 107-109).

Nyugati hatalmak a terror elleni harc kapcsán rengeteg forrást biztosítottak a felkelők megfékezése céljából. Leginkább a hadsereg volt a kedvezményezett, miközben az égető fontosságú infrastrukturális és szociális fejlesztések rendre elmaradtak. Franciaország 1998 óta az EU által jóváhagyott kezdeményezést folytatott az afrikai államok békefenntartó kapacitásának bővítése érdekében. Célja az alakulatok kiképzése, felfegyverzése és ellátása a békefenntartáshoz szükséges eszközökkel. Hasonlóképp az Egyesült Államok is elindított egy programot 2002-ben, a 2001. szeptember 11-ei terrortámadás, valamint Kína növekvő afrikai jelenléte miatt.¹⁵ Az összesen 500 millió dollárba kerülő program során a Száhel-övezetben elhelyezkedő országoknak biztosított amerikai hadifelszereléseket, többek között drónokat és szállító repülőgépeket, melyek bevetését a 2008-ban Németországba telepített Egyesült Államok afrikai főparancsnoksága koordinál (Sana, 2013, p. 109-111). 2009-ben a Pentagon 5 millió dollár értékben juttatott eszközöket Mali hadserege

---

¹⁵ A kezdeményezés a „Pán-Száhel” nevet kapta, amely 2005-től „Transz-Szaharai Terrorellenes Kezdeményezés” néven futott tovább.

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

számára.¹⁶ A tekintélyes juttatások ellenére Mali hadserege nem indult fejlődésnek. A korrup, elitista rendszerben a források nagy része a katonai vezetők hatalmának bebetonozására folyt el (Sana, 2013, p. 111-112).

A Wikileaks 2010 tavaszán Mali hadseregének az ország északi részével szembeni reménytelen helyzetéről tett közzé a Bamako-ban székelő Egyesült Államok nagykövetségének információiból. Konkrétumok is napvilágot láttak, melyek szerint már 2009. július negyedikén is történt egy nagymértékű rajtaütés, amikor Mali kormányának egy járőrseregét érte jelentős csapás északon az al-Káida által, mely során vereséget szenvedtek és kénytelenek voltak visszavonulni a biztonságosabb Timbuktu városába. Az ellenség a kormányerőknél felszereltebbnek és mozgékonyabbnak bizonyult. További beszámolóban fény derült arra is, hogy amerikai katonák látogatást tettek egy katonai helyőrségen, ahol aggasztó hiányokról számoltak be az alapfelszereléseket, valamint a logisztikai berendezéseket illetően. Az ott szolgálók fele épp bevetésen volt, a csapat másik felének pedig csupán három jármű állt rendelkezésre, pontosabban két pick-up és egy kisbusz. A helyzetet tovább rontotta, hogy a katonák fegyverzete a hatvanas évek színvonalán volt. Bár az Egyesült Államok számottevő forrást ráfordított Mali hadseregének fejlesztésére, különféle kiképzési programokkal és fegyverszállításokkal, főként a hadsereg alacsony morálja miatt nem jelentett különösebb előrelépést. A július negyedik rajtaütés túlélőit kérdőre vonták, miért hagytak járműveket az ellenség kezére kerülni, akik annyit feleltek, hogy miután a jármű vezetőjét lelőtték, a járműben utazó többi katona nem rendelkezett járművezetői ismeretekkel, így nem volt más választásuk (Knaup, 2012c, p. 96-97).

Ettől függetlenül az Egyesült Államok kitartó, így 2012 első felében a „Creek Sand” nevű titkos amerikai program keretében Pilatus PC-12 típusú kisrepülőgépeket telepítettek stratégiailag fontos pozíciókba, mint Burkina

---

¹⁶ Így 37 terepjárót, 57 rádió adó-vevőt, alkatrészeket, ruházatokat és további felszereléseket (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 173).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Faso fővárosába, Ouagadougou-ba. A gépek fegyverzettel nem rendelkeznek, azonban fel vannak szerelve a legmodernebb megfigyelő berendezésekkel, így a megszerzett információk segítségével lehetnek az országok hadseregeinek a terrorizmus elleni harcban. Ez a művelet ugyancsak kevés sikert hozott eddig (Mben, 2013, p. 86).

A hadsereget további tényezők is gyengítik. Az egyik a tuareg lakosság integrálása. Bamako és a felkelők közötti 2006-os békeszerződés nyomán 420 tuareg harcost soroztak be a hadsereg kötelékébe (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 172). Toborzásuk fontos volt az állam számára, ugyanis minden egyes besorozott tuareg a szakadárók sorait gyengítette. Lojalitásuk érdekében pozitív diszkriminációban részesültek, így jóval gyorsabban és kevesebb tudással, tapasztalattal haladhattak felfelé a ranglétrán, mint a déli lakosság katonái, ami alapvetően feszültséghez vezetett. Ráadásul e kiváltságos helyzet dacára sokan dezertálnak és láznak fel.¹⁷

A másik destabilizáló körülmény a körülbelül ezer főt számláló különleges alakulat, az úgynevezett vörös sapkások, mely egységet még a függetlenedett Mali második diktátora, Moussa Traoré hozott létre. 1968-ban katonai puccsot hajtott végre a függetlenség utáni első elnök, Modibo Keita ellen. A hadseregben rajta kívül számos karizmatikus vezéregénység volt, így szükségesnek látta egy olyan sereg létrehozását, amelyet csak az elnök utasíthat. A vörös sapkások lényegében az elnöki palota védelmezői lettek, ennek következtében nagymértékű kiváltságokban részesültek a reguláris zöldsapkásokhoz képest. Ez a felállás ATT mandátumai alatt sem változott. A

---

¹⁷ Például 2008-ban Diabaly városába kivezényelt tuareg százados átállt a felkelők oldalára, aki 2013 januárjában már az Ansar Dine soraiban vezetett támadást e város ellen (Sana, 2013, p. 112-113). Egyébként már egy évvel korábban, 2012 januárjában szinte az összes integrált tuareg harcos már vagy az MNLA, vagy az Ansar Dine sorait erősítette (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 172-173).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

harcok idején, amíg a hagyományos hadsereg nagy áldozatokat hozott az északi harcmezőn, addig a kiváltságos elitalakulat a palota védelmét látta el. A lakosság és a hadsereg többi része méltatlannak érezte ezt a helyzetet (Sana, 2013, p. 114-115).

A bekövetkezett konfliktus és következményei

A katonai puccs körülményei

Megszerveződve, ereje teljében az MNLA offenzívát indított Kidal-tól délre található Ménaka város ellen 2012. január 14-én százötven járművel és mintegy hatszáz harccsal. A város elfoglalásának kiemelkedő, szimbolikus jelentősége volt. Az 1990-ben kitört lázadás e város megostromlásával vette kezdetét. Ezután nem sokkal elfoglalták Kidal-tól északra lévő, a régióban egyedülállóan modern légi közlekedést lehetővé tevő kifutópályával rendelkező Tessalit települést is (Raffray, 2013, p. 82-83).

Malit tuareg lázadók dúlták fel északon, akik kikiáltották saját államukat, továbbá együttműködést alakítottak ki az iszlamistákkal. A kormányhadsereg szokás szerint elmenekült északi állásaikból. Eközben a déli Bamako-ban a lakosság tüntetésekre, felvonulásokba kezdett az általános korrupció, a katonaság gyér felszereltsége, a harcok áldozatai és a cselekvésképtelenség miatt. ATT nemzetközileg is népszerűtlenné vált, a nyugati hatalmak gyenge láncszemnek tekintik a térség szélsőségei ellen való fellépésben. Párizs még azt is feltételezte, hogy ATT a színtalpak mögött megállapodott a terroristákkal. Nem utolsó sorban pedig megtagadta aláírni azt a 2007-es egyezményt Párizs és Bamako között, amely a két ország közötti migrációs folyamatok nagyobb szabályozását vezette volna be. A másik oldalon az elnök pedig sérelmezte, hogy Franciaország nem nyújtott neki elegendő támogatást a szélsőségesek felszámolásához, valamint korlátozta a lehetőségeit a túszygekben való tárgyalások alkalmával (Raffray, 2013, p. 83-84).

A körülményeket kihasználva Amadou Sanogo százados vezetésével altisztekből és néhány századosból álló zöldsapkás csoport megdöntötte ATT elnök rezsímjét 2012. március 22-én. Az elnöki palota, a Koulouba bevétele

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

után sorra elfoglalták a stratégiai helyeket, mint például a rádióállomást, és repülőteret (Sana, 2013, p. 115-116). A puccsisták nagy része egy külvárosi katonai bázison szolgáltak, mint ahogy Sanogo is. A hadseregben már több évtizedes tapasztalattal rendelkezett, emellett 2004 és 2010 között számos USA által szervezett kiképzésben vett részt. A hatalomátvétel után létrehozta saját vezetésével a „Demokrácia és Állam Helyreállításáért Felelős Nemzeti Bizottságot” (CNRDRE), amely intézmény a hatalomgyakorlás új színhelye lett a hadsereg és a politikai intézmények felett. Bár nemzetközileg illegitim vezetésnek tartották, Mali lakossága támogatta a CNRDRE-t, amely így tovább erősítette a rendszer és civil társadalom közötti kohéziót. Válaszul az ECOWAS kemény szankciókat fogantatosított Mali ellen, többek között megtagadták a szenegáli illetve guineai kikötőkbe érkező fegyverek leszállítását az országnak, hivatkozva az erről esetlegesen rendelkező ENSZ állásfoglalás hiányára. Sanogo és köre egyre inkább elveszítette kezdeti népszerűségét. (Sana, 2013, p. 116-117)

Kihasználva a zűrzavart északon az MNLA és az Ansar Dine egyesítették erejüket, így mintegy háromezer fő erősségű sereget kiállítva. Kidal, Gao és Timbuktu térségét szempillantás alatt elfoglalták és 2012. március 30-án bejelentették Észak-Mali elszakadását Bamako-tól. Az új entitás Mali területének több mint felét birtokolta, körülbelül 1.300.000 fős lakossággal. Összehasonlításképp a kisebb déli, ám viszonylag sűrűn lakott szub-szaharai országrész lakossága 13.200.000 fő. Ám a két egymástól eltérő ideológiára alapozott tuareg csoport együttélése hamar szétesésnek indult. Az iszlám-nacionalista Ansar Dine szakított az MNLA-val és nem meglepő módon az AQMI-ban lelt új partnerre (Raffray, 2013, p. 83-84).

Az AQMI kihasználta a líbiai beavatkozás után keletkezett hatalmi vákuumot, ezáltal jelentősen stabilizálni tudta jelenlétét a térségben. A szervezet célja Maliban leginkább az volt, hogy ne változzon semmi és továbbra is folytathassák jövedelmező cselekményeiket e közhatalomtól mentes területeken, ám az MNLA által kiépülni készülő szekuláris, demokratikus állam kiépülését érthetően nem nézték jó szemmel. Ennek

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

megakadályozása érdekében minden forrást és eszközt mozgósítottak. Az Ansar Dine támogatását elnyerve hamar kiszorították a „kék embereket” a jelentősebb városokból (Baryin, 2013, p. 58-60).

Már 2012. április elején kiűzték az MNLA harcosait Timbuktaból, így a világörökség védelme alatt álló város az iszlám törvénykezés hatálya alá került. A következő csapást az MNLA-ra a MUJAO mérte 2012 júniusában, melynek során a szekuláris tuaregeket Azawad fővárosának számító Gao-ból is kiűzték, ezáltal kiszorítva őket a stratégiai fontos helyekről. Így Észak-Mali a szélsőséges iszlamisták háttérországává vált, amely entitás immár összeköttetés lehetőségét kereste Afrika további iszlám szervezeteivel, mint például a hírhedt nigériai Boko Harammal (Raffray, 2013, p. 84-85).

Közben délen a századosnak a hadsereg tisztjei egymás után hűséget fogadtak, ám a vörös sapkások vezetője, Abidine Guindo ezredes megtagadta e rangjához nem méltó megaláztatást, valamint ellenpuccsot próbált végrehajtani áprilisban, amely aztán elbukott. Az ezredet letartóztatták, az elitosztagot pedig feloszlatták.¹⁸ Közben nemzetközi nyomásra 2012 áprilisában Sanogo kénytelen volt átadni a hatalmat Dioncounda Traoré vezette ideiglenes, civil kormánynak. Ám az erőszak ezzel nem ért véget, továbbra is mindennaposak voltak az ütközetek Bamako utcáin. 2012. május végén Dioncounda Traoré-t is támadás érte saját irodájában, ennek következtében kénytelen volt elhagyni az országot és csupán július végén utazott vissza Bamako-ba (Raffray, 2013, p. 85-86).

Sanogo hatalmi potenciáljára negatív hatással volt a „Serval” művelet és a francia katonák megjelenése, ugyanis állítása szerint a harcokban hősiessen részt vevő századost egyre több kritika érte katonatársaitól, melyek szerint a harcmező helyett a kaszárnya biztonságában húzódott meg. Ráadásul arra tett

---

¹⁸ Az intervenció nyomán már a 2013-as év elején hadrendbe állították őket, szétszórva az alakulatok között, amely némi feszültséget is eredményezett. 2013. február nyolcadikára virradó éjjelen vörös és zöldsapkások összecsaptak egymással, amely több emberéletet követelt.) (Sana, 2013, p. 117-118).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

ígéretét sem váltotta be, hogy visszaszerzi az északi területeket, ugyanis eredményt csak a franciák tudtak felmutatni ezzel kapcsolatosan. Továbbá a beinduló ENSZ és EU missziók a külföldi katonák hosszú távú tartózkodását vetítette előre, amely tovább rombolta Mali hadseregének tekintélyét. Mindemellett számos nemzetközi szervezet, mint például az Amnesty International, Mali hadseregének visszaéléseiről számolt be, így megbízhatóságuk továbbra is erősen megkérdőjelezhető maradt (Sana, 2013, p. 118-120).

Radikális hatalomátvétel Észak-Maliban

Míg a szomszédos Nigerben sikerült Niamey-nek stabilizálnia jelenlétét északi területein a kétezres években, addig Bamako épp ellenkezőleg járt el. Csapatait egyre inkább kivonta, helyi milíciákra hagyva a területet, ezáltal Észak-Mali törvényen kívüli területté vált. Mivel Azawad történelmileg is tranzitútvonalnak számított a már említett kábítószer-kereskedelmet illetően, ugyanis a marokkói cannabis Balkán felé tartó terjesztési útvonala erre vezetett. A hatalmi vákuumnak köszönhetően mennyisége évről évre növekedett, emellett pedig 2005-től az addig nem igazán jellemző dél-amerikai kokain is megjelent a térségben. Mivel az Európai Unió országai sikeres intézkedéseket hoztak a drogkereskedelem elleni harc jegyében, a dél-amerikai kereskedők kénytelenek voltak alternatívákat keresni a bedőlt útvonalak helyett. Ennek nyomán "Autópálya 10" fedőnév alatt a tizedik északi szélességi körnél található partszakasz felé orientálódtak. A szállítás többnyire vízi úton történik, bár előfordul extrém megoldás légi úton is, ahogy azt az előző fejezetben említettem. Tovább súlyosbította a helyzetet, hogy a főleg Kelet-Afrikára jellemző, afgán eredetű ópiumszállítás is felütötte fejét a térségben. Mivel a gazdaságra jótékony hatást fejtett ki, ezért Bamako nem lépett fel ellene, sőt az ország közigazgatási apparátusa is kivette belőle a részét (Raffray, 2013, p. 75-77).

Gregory Mann, elismert Száhel-szakértő professzor szerint bár a NATO-nak sikerült Benghazi-t megmenteni, ugyanakkor ez Észak-Mali elestéhez is

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

vezetett. Ebben fontos szerepet játszott a régió instabilitása, amely az itt elterülő gyenge államoknak köszönhető. Az instabilitás mellett további hozadék az illegális kereskedelem felerősödése, jelentős kereseti tevékenység a régióban a túszedés is. A legtöbb túszt Mali északi csücskében, az algériai és mauritániai határoknál, Taoudenni környékén ejtik. E sziklás területen meglehetősen szélsőséges viszonyok uralkodnak. Gyakran előfordul akár ötven fokos hőmérséklet is árnyékban, valamint ritka jelenségeknek számítanak a vízelőhelyek is (Knaup, 2012c, p. 97).

A hatalmi vákuum a radikális, főleg a szélsőséges iszlám csoportoknak kedvezett. Ennek következtében a tuaregek és radikális iszlámisták egymás mellett éltek, ám a közöttük húzódo kulturális különbségek miatt csoportjaik nem vegyültek egymással. Ezzel szemben a közöttük lévő kapcsolatok megsokszorozódtak, főleg barterműveletek terén: az AQMI-nak főleg harcosokra volt szüksége, a tuaregeknek pedig a Száhel-övezetben beszerezhetetlen technikai termékekre volt szükség, mint például generátorok, ugyanis a déli országrész kereskedelmi értelemben is sorsára hagyta őket. (Raffray, 2013, p. 81-82).

A felkelők ideiglenes egysége következett be, amikor a szekuláris MNLA és iszlámista Ansar Dine tuareg csoportok szövetségre léptek az AQMI-val és a MUJAO-val. Ez a széles szövetség ugyanakkor nem tartott sokáig, mivel a két egymástól erősen eltérő MNLA és MUJAO szervezet összetűzésbe került, ami szakadáshoz vezetett 2012 júniusában. Az ECOWAS ekkor már eltervezte, hogy 3000 katonával segíti meg a Bamako-i kormányt, holott mindenképpen az ENSZ megerősítését kérték hozzá, amely ekkor még nem döntött az esettel kapcsolatban, jó okkal. A tapasztalatlan és hiányosan felszerelt ECOWAS egységek nem tudták volna hatékonyan felvenni a harcot a szélsőségesekkel, ráadásul ezen a hatalmas területen logisztikailag is lehetetlenség lett volna megszervezniük a hadműveletet. Továbbá Timbuktaban sem mindenki volt lelkes egy esetleges intervenciót illetően. Az időközben felégetett Ahmed-Baba Intézet is ellenezte ezt a tervet, mivel az iszlámisták régióban való térnyerését a Líbiában végrehajtott nemzetközi beavatkozás számlájára írták,

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

így szkeptikusak voltak egy újabb nemzetközi intervencióval szemben. (Knaup, 2012b, p. 93).

Néhány hónap viszonylagos tétlenség után, 2013. január 10-én offenzíva indult meg az AQMI és a vele szövetséges tuaregek részéről déli irányba. Timbuktu felől Léré irányába tartott több mint 200 bőségesen felfegyverzett 4x4 terepjáró, valamint egy másik támadó konvoj is megindult Gao-ból Sévaré felé, amely kulcsfontosságú repülőtérrel rendelkezik az esetleges nemzetközi katonai logisztikát illetően. Egyben ez az első nagyobb fekete lakosságú város, 120 ezer lakossal, mindössze 600 kilométerre Bamako-tól (Raffray, 2013, p. 89). A főváros bevételét valószínűleg nem tervezték a lázadók. Tudták, hogy azzal mindenképp kivívnák az egész nemzetközi közösség egységes ellenszenvét. Sévaré elfoglalását viszont érdemesnek látták megkockáztatni, ugyanis az ott található nemzetközi repülőtérrel a birtokukban stabilizálhatták volna helyzetüket, tárgyalási pozíciójukat (Baryin, 2013, p. 73).

Közben Bamako-ban az hatalmat ismét magához ragadó Sanogo százados bár nemzetközi nyomásra újra lemondott, megszerzett hatalmának egy részét sikerült átmentenie magának.¹⁹ Bár a formalítások, a közigazgatás, a törvénykezés, a szólásszabadság és a pluralizmus működőképes volt, ugyanakkor egy igazi demokráciához hozzátartozik a megfelelő demokratikus szemlélet kialakítására irányuló nevelés, képzések és nem utolsósorban a kielégítő egészségügyi ellátás is (Puhl, 2012, p. 92).

A fővárosban az északi válsághoz köthető tuareg kisebbség is képviseli magát. Vezetőjük Zeidane Ag Sidalamine, aki egy mérsékeltbb álláspontot

---

¹⁹ Ellenfeleit szabadon eltüntethette és megkínóztathatta, valamint az őt rossz fényben feltűntető újságírókat következmények nélkül megverethette. Nemzetközi közvélemény számára lesújtó volt ez a helyzet, többek között Laurent Fabius francia külügyminiszter is hangsúlyozta a beavatkozás fontosságát. Hamadou Touré, Mali hírközlési minisztere is reménykedett a külföld mielőbbi reakciójában. Munkájából kifolyólag törekedett a puccs által megtépzott kormányzatot kedvező, megbízható színben feltüntetni, mindazonáltal azt nyilatkozta, hogy Maliban a demokrácia csak kívülről nézve valósult meg.

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

testesít meg. Az ország tíz százalékát kitevő kisebbség védelmezőjeként fő célja a békés együttélés megteremtése, diszkriminációmentesség és kultúrájuk elismertetése. Ezt az álláspontot 1991-es és 2006-os tuareg felkelés alkalmával is képviselte, ám a radikális tuaregek ezzel korántsem voltak megelégedve. Sokan telepedtek le a környező országokban, többek között Líbiában, ahol beléptek Kadhafi zsoldoshadseregébe. A diktátor rezsimjének 2011-es bukása után hazatértek fegyverrel kezükben, ahol az MNLA színeiben egyre hevesebben harcolni kezdtek Mali hadseregével szemben (Puhl, 2012, p. 92-93).

A tuareg ernyőszervezet főként az ideológiai ellentétek miatt indult töredezésnek. Ebben nagy szerepet vállalt Kadhafi zsoldoshadseregében ezredesként szolgált Iyad Ag Ghali, az Ansar Dine vezetője. Követve az AQMI példáját drogcsempészetből, túszzsedésből és emberkereskedelemből tartotta fenn magát. Afrika és a Közel-Kelet számos országából érkeztek radikálisok megsegíteni a szervezetet. Bár jelentős sikereket értek el, támogatottságuk a lakosság körében csupán anyagi forrásaikból adódott, ugyanis a saría meglehetősen népszerűtlen az itt élő emberek között (Puhl, 2012, p. 93).

Beavatkozás Maliban

A nemzetközi intervenció körvonalazódása

Franciaország valójában már évek óta közvetetten hadban áll a szélsőséges csoportok ellen a régióban, ugyanis az évek folyamán egyre gyakoribbá váltak a francia állampolgárok elrablásai, illetve a gyarmati múlt folytán jelen lévő francia érdekeltségek elleni támadások. Hollande elődjének, Nicolas Sarkozynek is már meghatározó külpolitikai kihívás volt e kérdés. 2010 júliusában az akkori külügyminiszter, François Fillon is megerősítette Franciaország és az AQMI tényleges szembenállását. Laurent Fabius, az aktuális francia külügyminiszter az Európai Unió miniszterek tanácsában próbálta felhívni a figyelmet a válságra. Kiemelte annak fontosságát, hogy Európa nem nézheti tétlenül e szélsőséges folyamatot és mindenképp szükség van egy katonai misszióra a térségben. Az ország elnöke, François Hollande, hasonló

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

indíttatással kezdeményezett tárgyalást Németországgal. Angela Merkel, Németország kancellárja ebből kifolyólag nemzeti vitát kezdeményezett a kérdésben, ám a német politikai vezetők korántsem voltak lelkesek. Rámutattak arra, hogy bár szükséges lépéseket tenni az iszlamisták ellen, Németország számára a Száhel régió akár egy második Afganisztán lehet. Egy esetleges intervenció könnyedén elhúzódó fegyveres konfliktussá alakulhat, így mindenekelőtt azt mérlegelték, mi is lenne a célja Németországnak, mielőtt vakon követné Franciaországot (Knaup & Repinski, Schult, 2012, p. 94).

A térségben fontos szerepet játszik Algéria, amely állam első ízben tapasztalta meg területén az iszlamista radikalizációt, így több évtizedes tapasztalattal rendelkezik e csoportokkal szembeni fellépésben. A 2011-es líbiai beavatkozás hatásai közvetlenül érintették, így a maga után hagyott instabil politikai és társadalmi helyzetet és a nagyszámú menekültáradatot tapasztalván maximálisan ellenezte egy újabb nemzetközi katonai beavatkozás elindítását. Mindenképpen tárgyalásos úton kívánták rendezni a konfliktust. Algéria komoly befolyással rendelkezik Mali északi területein, ugyanis az elmúlt évtizedek lázadásaiban közvetítő félként vett részt Mali kormánya és a tuareg lakosság között. Ugyanakkor egyrészt Algéria túlbecsülte a vele tárgyalni hajlandó MNLA hatalmi potenciálját a térségben. 2012 júniusára az iszlamista csoportok sorra kiszorították őket a nagyobb, jelentősebb városokból. Timbuktu az AQMI, Gao a MUJAO, Kidal pedig az Ansar Dine kezére került. Másrészt a katonai intervenció elkerülését a tuareg lakosság egységesítésében, tehát az Ansar Dine szekularizálódásában, avagy az iszlamista szervezetekkel való szakításában látta, ám vezetőjük, a Szaúd-Arábiában évekig diplomataként dolgozó, időközben radikalizálódott Iyad Ag Ghali hajthatatlan volt az ügyben (Benghiba, 2013, p. 13).

A vonakodó országok mellett volt példa lelkes szereplőkre is, mivel az ECOWAS tagsággal nem rendelkező Csád elnöke kiállt az ügy mellett, a diplomáciai fordulatokon túl gyakorlati, katonai támogatásban is. Párizst ugyanakkor nyugtalanította a kialakuló szövetség, mivelhogy Csád nem mintaállama az emberi jogok tiszteletben tartásának, ám e morális kérdést

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

aztán felülírták a harcászati szempontok. Csád elnöke, Idriss Déby, kétezer főt biztosított a beavatkozás kezdetén Franciaország számára (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 201-202). Csád mellett az ECOWAS országai is lelkesek voltak, ám hasonlóképp katonai eszközök nélkül érkeztek Franciaország megsegítésére, szinte elvárva harcászati felszerelésüket (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 203-204). Csád együttműködési hajlandósága főként a térségben betöltött szerepének erősítésének szándékával magyarázható, kihasználva azt a körülményt, hogy az arab tavasz miatt gyengültek a tőle északra elhelyezkedő országok, ráadásul magát Csádot is instabil államok veszik körül. Ennek további elősegítése érdekében Idriss Déby elnök támogatta az ugyancsak konfliktusos helyzetbe csúszó Közép-Afrikai Köztársaság fegyveres ellenzékét (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 202-203).

Bár Algéria ellenállása, az ECOWAS országok felszereltségi deficitjei és a gyakorlati kivitelezés kérdései miatt nehezen találkoztak az álláspontok, a nemzetközi közösség elméleti síkon egyöntetűen kiállt Mali kormányzatának, valamint az őket felmenteni hajlandó Afrikai Unió és ECOWAS megsegítése mellett. Az Egyesült Nemzetek Szövetsége 2012. július ötödikén hozott először döntést Malival kapcsolatban. E 2056-os számú rendelkezésben az ENSZ kinyilvánította elhatározását, hogy Maliban szükséges visszaállítani az alkotmányos rendet, ugyanis a jelenlegi állapot káros hatással van a békére és biztonságra Afrikában. Ennek folytán támogatásáról biztosította az ECOWAS-t és az Afrikai Uniót a rendezést illetően, valamint az országban harcoló feleket felhívta az ellenségeskedés azonnali beszüntetésére. Külön kiemelte a terrorizmust indukáló al-Káidától való elhatárolódás szükségességét, utalva a már más országgal kapcsolatban meghozott al-Káida ellenes határozatokra. A következő Malit érintő, 2071-es döntés október 12-én született. Az ENSZ törekedett arra, hogy pontosítsa az előző határozatát és konkretizálja a rendezés mikéntjét. A világszervezet megbízta az ECOWAS-t egy beavatkozási tervet kidolgozásával, pontosabban egy nemzetközi támogató misszió megszervezésével, amely kiegészítené Mali védelmi és biztonsági erőit. A soron következő a 2085-ös határozat volt, amelyet december 20-án fogadott el

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

az ENSZ Biztonsági Tanácsa. Szélsőséges csoportokkal szemben már erőteljesebb hangnemet választott, valamint a MUJAO-t is felvette az al-Káidával párhuzamba hozható személyek és szervezetek listájára. Az északi régió visszafoglalása érdekében konkretizálta az ezt végrehajtó missziót és az ECOWAS és Afrikai Unió tagországaiból egy entitást hozott létre „Afrika által vezetett támogató misszió Mali megsegítésére” (MISMA) néven, amelyben már körülírta a résztvevő csapatoknak az összetételét, felszerelését és kiképzését, ezzel lényegében írásbeli hozzájárulását adva az intervencióhoz.²⁰

Az ENSZ mellett az Európai Unió is kidolgozta a műveleti lehetőségeket. A kérdést Brüsszelben nagymértékű diszkrécióval kezelték. Catherine Ashton, az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselője egy bizalmas dokumentumban közölte, hogy a válság Maliban közvetlen biztonsági kockázatot jelent az Európai Unió számára, amely esetleges terrortámadásokhoz vezethet Európában. A 27 tagállam először 2012. október 15-én tartott találkozót a kérdésben, melyen felmerült egy kiképző misszió lehetősége is. Közvetlen fegyveres beavatkozást nem tartotta megfelelő opciónak, inkább kiképzők kiküldését, hadianyag biztosítását és pénzügyi juttatását vélte megvalósíthatónak. Csakhogy ez a variáns egyértelműen melléfogás, ha számba vesszük a körülményeket. Évek óta amerikai és francia szakemberek fáradoztak azon, hogy stabilizálják a helyzetet. Jelentős erőforrásokat fordítottak arra, hogy Mali hadseregét fejlesszék, hatékonyságát, morálját növeljék annak érdekében, hogy a szélsőséges csoportokkal és eszmékkel szemben fel tudják venni a harcot. 2012 márciusában végrehajtott katonai puccs bebizonyította, hogy vállalkozásuk sikertelen volt. Továbbá az amerikai nagykövetség nyilvánosságra hozott adataiból az is kiderült, hogy a hadsereg

---

²⁰ A biztonsági stabilizálás mellett nyomatékositotta a helyzet rendezését követően megtartandó demokratikus választások szükségességét (Baudens & Traversac, 2013, p. 50-52).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

rendkívüli hiányt szenved alapellátásban is, mint az ivóvíz, étel és szálláshely (Besenyő, 2013, p. 68-69).

Mindenesetre az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselője három választási lehetőséget sorakoztatott fel Mali hadseregének ütőképes szintre fejlesztéséhez. A legszerényebb az úgynevezett EUSEC tanácsadói misszió. Ennek keretében a hadsereg tisztjeinek és tiszthelyetteseinek tartának továbbképzést, csupán tucatnyi EU kiképzővel. A második, köztes megoldásként az EUTM küldetést jelölte meg, mely során hozzávetőlegesen 150 kiképző végezné feladatát, így minden zászlóaljnak saját kiképzés jut. A legerőteljesebb lehetőségként az EUTM+ szerepelt. E változat esetében 400-500 katona kerül kiküldésre, akik a kiképzésen túl a harcmezőn is támogatnák a hadsereget. Ebben az esetben az Európai Unió jelenléte egyben közvetlen hadviselését is jelentené. A tagállamok és az Európai Unió maga azonban arra törekednek, hogy a közös katonai bevetéseket és az azokból származó kockázatokat minimalizálják (Knaup, 2012a, p. 94-95).

A beavatkozás tényleges megvalósulásáig két verzió volt érvényben. Az első a Quai d'Orsay-ban is széles körben támogatott, optimista hozzáállás, mely szerint a főszerepet az ECOWAS és az Afrikai Unió által kiállított MISMA kapná, melyben Franciaország aztán az Európai Unió berkein belül venne részt, támogatómisszió formájában. Második, pesszimista verzió szerint az afrikaiak lassú mobilizálása miatt az európaiaknak, főként a franciáknak kell vállalni a vezető szerepet az intervenció során. A szélsőségesek 2013. január eleji mobilizációja miatt végül kénytelenek voltak a második verziót alkalmazni (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 31-32).

A „Serval” hadművelet háttere

2013. január 11-én a francia hadsereg lendületes beavatkozást vitt véghez, az egyébként megállíthatatlan iszlamista offenzíva visszaverésére. Ez az esemény hirtelen fordulatot jelentett François Hollande politikájában, ugyanis az afganisztáni kivonulás kapcsán nyilatkozatot tett arról kampányában, hogy Franciaország nem fog többé hadat viselni határain kívül, valamint végleg

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

leépíti a volt gyarmati országokkal folytatott különleges viszonyt (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 15-20). A kijelentésben javarészt az afganisztáni patthelyzet tükröződik, mivel a tapasztalatok azt mutatják, hogy az amerikai stabilizálási módszer beláthatatlan időre kitolta a már tíz éve folyó műveletet és továbbra sem körvonalazódik egy olyan kiút, amely valóban stabilitást eredményezne az országban. Maliban hasonló kihívások várták volna a beavatkozó erőket, ezért helyezkedtek tartózkodó álláspontra. Továbbá Franciaország 2008-as „Nemzeti Biztonság és Védelempolitikai Fehér Könyve” a stabilizációt illetően Afrikát elhanyagolva a NATO politikája nyomán Iránt vette célba, így a hangsúlyt a Perzsa-öbölre helyezte (Zajec, 2013, p. 20).

A politikai kijelentések ellenére már évek óta tervben volt a térségbeli beavatkozás. Az országot már évek óta széles spektrumú megfigyelés alatt tartották. A hírszerzés prioritása Afganisztán-Pakisztán térségről egyre inkább a Száhel-övezetre terelődött. Nicolas Sarkozy 2009-ben elindította a Száhel tervet, melynek keretében Mauritániának, Nigernek és Malinak segédkezett abban, hogy anti-terrorista osztagokat képezzenek ki számukra. Míg Mauritániában sikeres volt a kezdeményezés, Maliban nem hozott eredményeket. A helyzet tovább romlott az évek alatt, majd a 2012 januárjában kibontakozó eseményekre sem reagáltak a franciák. 2012 márciusában, Timbukuban találkoztak az AQMI elsődleges vezetői. A hírszerzés rajtaütést szorgalmazott Sarkozy-nek, ám a közlő választások miatt igyekezett tartózkodni minden olyan akciótól, ami esetleg ártatlan emberek életét is veszélyeztetné (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 21-23).

Így a hadművelet csak később, a szélsőségesek offenzívája okán indulhatott meg. A „Serval”-ra keresztelt akció egyébként nem új keletű, mivel 2009-ben az úgynevezett „Requin” terv keretében már a „Művelettervezési és Végrehajtási Központ” (CPCO) kidolgozta az AQMI felszámolásának gyakorlati hátterét. A terv lényege a Niger folyó partszakaszainak biztosítása, majd észak felé nyomulva a szélsőségesek felkutatása és megsemmisítése. Gyakorlatilag ez történt a „Serval” hadművelet során is (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 25). Franciaország 750 fős kontingenssel kezdett akcióba, melyet

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

további 2500 fővel kiegészített a későbbiekben. Támogatásuk gyanánt bevetettek két Mirage F1CR és hat Mirage 2000D vadászrepülőgépet, valamint hat Rafale gép állt bevetésre készen az Egyesült Arab Emírségek Abu-Dzabi városánál található támaszponton. Emellett számos Gazelle típusú harci helikoptert és több tucat szállító és nehézfegyverzettel ellátott tankot biztosítottak a hadművelethez. Az egységek szállítására többek között három C135-ös teherszállító repülőgépet mobilizáltak (Mari, 2013b, p. 40). Bevetés közben az egyik helikopter pilótáját, Damien Boiteux hadnagyot halálos találat érte, ő a Serval hadművelet első francia áldozata (Raffray, 2013, p. 89). Ami a másik oldalt illeti, a MUJAO a beavatkozás idején körülbelül 400-500 harcost számolt, az AQMI pedig 1500 lélekszámúra volt tehető. Bár meghatározó technikai hátrányuk esélytelenné tette őket a hatékony reakcióra, ám fontos tény, hogy csupán néhány hónapra volt szükségük a létszámuk többszörösére növeléséhez, ugyanis az előbbinek 2012 őszén csupán néhány tucat embere volt, az utóbbi pedig 2011 táján 350 fő erősségű volt (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 44).

Afganisztáni bevetéssel ellentétben a támadást visszaverő, majd ellentámadásba lendülő erők folyamatosan mozgásban voltak, nem tartózkodtak huzamosabb ideig egy helyen, nem építettek ki védelmi pozíciókat. A műveleteket nagyfokú precizitással végezték, ügyelve a természetes és épített környezet megóvására. Ezt könnyítette a tény, hogy a nagyobb városok elfoglalása nem ütközött ellenállásba (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 54-55).

A láthatatlan háború ezután egyre inkább láthatóvá vált, ugyanis a nagyobb városok biztosítása után a beavatkozás második fázisa, a szélsőségesek felkutatása következett. A „Panthère” hadművelet főként Észak-Mali keleti részén, az Ifoghas sziklás vidékein zajlott. A felkelő harcosok bázisaikat már elszántan, önfeláldozóan, fanatikus módon védték. A franciák március elején számolták fel az AQMI helyi központját, Tessalit-tól délre található Amettetaï völgyben, ahol a dzsihádisták húsz tonna lőszert halmoztak fel. A következő és egyben a legnehezebb fejezete a beavatkozásnak Észak-Mali biztosítása,

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei.* *Topos* 3, 308-355.

stabilizálása volt. Az országból kiszorult felkelők terrorakciókba kezdtek, amely jelenségre még Afganisztánban sem találtak megoldást a nemzetközi szereplők (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 56-59,60-61).

A tért veszített MNLA a 2013. januári beavatkozás következtében két tűz közé került, egyrészt az iszlamisták részéről történő agresszív fellépés, másrészt pedig a franciák oldalán érkező központi kormánysereg visszaéléseinek célpontjai voltak. Az Ansar Dine pedig a mindent elsöprő beavatkozásra reagálva megszakította kapcsolatait az AQMI-val, hogy jobb tárgyalási pozícióba kerülhessen a béketárgyalásokat illetően. A szervezet vezetője, Iyad Ag Ghali érdemesnek látta megtenni ezt a lépést, ugyanis túlnyomóan tuareg entitás lévén számolhatott Franciaország és a nemzetközi aktorok elnézőbb hozzáállásával (Raffray, 2013, p. 86-87). Ennek a lépésnek köszönhetően a beavatkozás idején még 1600 fővel bíró Ansar Dine szétszéledt, egy részük letette a fegyvert, másik részük pedig átállt az AQMI hoz és a MUJAO-hoz, hogy tovább folytathassa a „szent háborút” (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 59-60).

A beavatkozás után közvetlenül, 2013. január 19-én rendkívüli csúcstalálkozót tartottak az ECOWAS tagállamai Abidjan-ban. Csád, Togo, Benin, Szenegál, Niger, Guinea, Burkina Faso, Nigéria és Ghána, ígéretet tett a létrehozandó afrikai nemzetközi misszió (MISMA) támogatásáról, és több mint háromezer fő mozgósításáról (Zajec, 2013, p. 20-21). Tíz nappal később az Afrikai Unió is összehívott egy csúcstalálkozót a témában, amely immár jóval szélesebb nemzetközi részvétellel zajlott. Jelen volt Mali, Ghána, Nigéria, Elefántcsontpart, Benin, Szenegál államfői, valamint Dél-afrikai Köztársaság, Gabon, Marokkó, Algéria, Japán és Bahrein miniszterei, valamint az Egyesült Államok, az Európai Unió, az ENSZ, Kína, India, Németország és további

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

országok képviselői. Összesen 455,53 millió USD gyűlt össze a misszió kiképzési, logisztikai, fegyverzeti és hadianyagi támogatására.²¹

Ami az Európai Uniót illeti a katonai támogatás ügyében, 2013. február 18-án döntöttek az EUTM küldetés pontos megvalósításáról, amely tervezet hasonló a 2010-ben elindított szomáliai EUTM misszióhoz. A küldetés parancsnoksága Bamako-ban kapott helyet, míg a kiképzés helyszínéül Koulikoro városát választották. A kiképzés célja négy, önálló tevékenységre képes könnyű gyalogzászlóalj létrehozása, ám a nyugati modelltől eltérően a helyi sajátosságokhoz jobban alkalmazkodott csádi kiképzési módszer alkalmazásával, így az egyéni kiképzés helyett nagyobb hangsúlyt kap a csapatok kötelékszerű kiképzése. Ebben a tagállamok külön-külön területeken vették ki a részüket. A művelet irányítását a franciák vállalták, akik megbízták François Lecointre dandártábornokot a parancsnoki teendők ellátásával, valamint ők biztosították a legtöbb, összesen 207 főt a misszióhoz. Feladatuk többnyire a küldetés kiképzőhelyszíne védelmének biztosítása, a spanyolokkal együttműködve. Többek között a németek egészségügyi és műszaki-tűzszerész, a britek könnyűlövész és tüzérségi, lengyelek logisztikai kiképzést folytatnak, a csehek pedig a parancsnokság védelmét biztosítják (Besenyő, 2013, p. 72-73).

---

²¹ A legnagyobb hozzájárulók között USA 96 millió, Japán 120 millió, az Európai Unió 75 millió, Franciaország 63 millió, az Afrikai Unió 50 millió, Németország 20 millió, Bahrein pedig 10 millió dollárt biztosított a tervezethez. Kína hozzájárulása mindössze 1 millió dollár volt. A jobb helyzetben lévő afrikai országok a biztosított fegyveres egységek mellett az összeg 23%-át állták. Dél-afrikai Köztársaság 10 millió, Etiópia és Nigéria 5-5 millió, Ghána pedig 3 millió dollárt adott a hozzájárulási összeghez. További, főként nyugat-afrikai országok pedig harcosokkal járultak hozzá az alakulathoz. az első tervezetnél előirányzott 5500 főt a MISMA elfogadásával felemelték egészen 8000 katonára. A megnövekedett létszámgényhez ECOWAS tagállamai által beígért 3300 katona mellé Csád 2250 fővel járult hozzá (Maru, 2013, p. 1-3).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

Magyarország a 2013. március 17-ei kormányhatározat alapján legfeljebb 15 főt biztosított, maximum 15 hónapra, avagy 2014. május 18-ig. A végrehajtás érdekében 555 millió forintot csoportosított át a kormány. Végeredményképpen összeállítottak egy tíz főből álló magyar kontingenst, amelyben az összekötő tisztén kívül három egészségügyi egység utazott ki március 18-án, akik az osztrák és német szakemberekkel látnak el közösen egészségügyi feladatokat, valamint hat mesterlövész kezdte el kiképzési feladatát április 13-án, kiegészítve a portugál kiképzőket (Besenyő, 2013, p. 73-74).

A villámcsapásszerű beavatkozást a status quo megdőlése indokolta, ugyanis miután a felkelők elfoglalták Konna városát, megnyílt az út Sévaré repülőtere irányába. Emellett Konnában a lázadók nem ütköztek komolyabb ellenállásba (Mari, 2013b, p. 40-43), így az offenzíva folytatása mellett döntöttek, reménykedve abban, hogy Franciaország nem fog lépni, ahogy a régió más országaiban sem aktivizálódott a közelmúltban, mint például Közép-afrikai Köztársaságban kibontakozott elsöprő erejű 2012. novemberi felkelés kapcsán sem. François Bozizé decemberében kért segítséget, viszont Franciaország kijelentette, hogy nem hajlandó beavatkozni az ország belügyeibe, jelenlétére csak akkor kerülhet sor, ha francia érdekeltségek kerülnek közvetlen veszélybe (Mohamedou, 2013, p. 70-72).

Ugyanakkor Sévaré repülőterének feladása jelentős logisztikai problémákat okozott volna a későbbi műveleteknél, így Franciaország nem nézhette tétlenül az eseményeket, mivel immár számottevő érdekeltsége került volna veszélybe. Ebből következően a beavatkozásnak három fő, azonnali célja volt: Megállítani a Bamako felé tartó offenzívát, csapást mérni az ebben részt vevő szélsőséges csoportok főhadiszállásaira és bebiztosítani a nemzeti és francia érdekeltségeket. Hosszabb távon az ország stabilizálását, valamint a szélsőséges csoportok teljes felszámolását a szétesett, rosszul felszerelt hadsereg újraszervezésével, valamint a folyamatosan beérkező ECOWAS katonák segítségével szeretnék elérni (első körben 3300 katona mozgósítása történt meg, mely alakulat folyamatosan kiegészült az idő haladtával). Francia

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

részről a legfontosabb a veszteségek minimalizálása és a Száhel-övezet „afganizálódásának”, valamint Mali „szomalizálódásának” elkerülése (Mari, 2013b, p. 40-43).

A katonai intervenció értékelése

A közelmúltban, Afrikában végbement külföldi beavatkozásokkal ellentétben Franciaország ezúttal nem állt az ENSZ vagy a NATO irányítása alatt, ugyanakkor a nemzetközi közösség jóváhagyását maga mögött tudhatta az ENSZ 2085-ös határozatának köszönhetően, amely lehetőséget adott a katonai intervencióra Maliban. A franciák hátránynak érezték volna valamennyi biztonsági szervezet irányító szerepét maguk felett, ugyanis a terepet ők már jól ismerték, így egy esetleges felsőbb vezetés, amely némileg tapasztalatlan a területen és túl bürokratikus döntéshozattal rendelkezik, rontotta volna a művelet hatékonyságát (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 20-26).

Emellett Franciaország euro-atlanti szövetségesei igyekeztek távol maradni a megkezdődött beavatkozástól. Németország szokásához híven vonakodott egységei külföldi bevetésétől, Lengyelország pedig afganisztáni hadviselésben való kimerülésére hivatkozott. Hasonlóképp tett az Egyesült Királyság és az Egyesült Államok is. Emellett nyilvánvaló, hogy a briteknek nem érdeke a beavatkozás, ugyanis nincs számottevő befolyása a terület felett, az Egyesült Államok pedig a Száhelben tevékenykedő terroristákat nem látja veszélyforrásnak a szövetségi állam polgárait és területét illetően. Az Európai Unió 1500 fős gyorsreagálású erejének bevetése is felmerült, ám 2013 első félévében főként német és lengyel kontingensekből állt, másrészt maga az EU is vonakodott a közvetlen hadviseléstől. További hátrány volt a hatalomba kétszer is visszatérő Sanogo százados személye is, ugyanis Franciaország potenciális szövetségesei érthetően nem szimpatizáltak egy katonai junta támogatásával. Egyébként az Egyesült Államok 1985 óta törvénnyel is rendelkezik, hogy katonailag csak demokratikus kormányt lehet támogatni. Ennek fényében 2012 márciusa után minden programját és kezdeményezését felfüggesztette az országban. Lehetőségként kínálkozott számukra az ENSZ

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

által szorgalmazott és az ECOWAS által kivitelezett misszióhoz történő csatlakozás, ám kockázatosnak ítélték meg az ilyen szedett-vedett regimentbe való betagozódást. Végül európai szövetségeseit sikerült Franciaországnak rábírnia némi logisztikai segítségnyújtásra e misszió egységei számára (Jauvert, 2013, p. 52-53).

Ez a művelet a franciák számára különbözött a közelmúltban történt nemzetközi beavatkozásoktól. A térségben erősödő AQMI miatt már évek óta magas volt a készültség, ami megmutatkozott a régió katonaságainak felkészítésében, fejlesztésében, valamint a hírszerzés magas aktivitásában. A jelenlévő francia érdekeltségek miatt a terroristák közvetlen módon is fenyegették Franciaországot, ezáltal nem csupán lehetőség, hanem szükség is volt a háború. Emellett az is új elem, hogy ezúttal a felelősség nem a nemzetközi közösséget, valamint nem egy másik, a beavatkozásban esetleg résztvevő országot, mint például Afganisztán esetében az Egyesült Államokat terheli, hanem teljes mértékben François Hollande-nak és Franciaországnak kell vállalnia a következményeket (Lasserre & Oberlé, 2013, p. 15-20).

Időközben akarva-akaratlanul, de az eddigi álláspontjával ellentétesen Franciaország is elkötelezte magát egy tartós jelenlét mellett, ugyanis 2013. február elején Hollande elnök kijelentette, hogy a francia csapatok addig maradnak az országban, amíg le nem győzik a terrorista csoportokat. Ezzel lényegében megkezdődött Franciaország tényleges terrorizmus elleni háborúja, amelyből való kiút a stabilizálási törekvések ellenére egyre kilátástalanabbá válik (Zajec, 2013, p. 20-21).

Az erőteljes francia beavatkozás gyors sikereket hozott, ám az iszlamisták jellemzően igyekeztek kitérni a frontális ütközetek elől. Észak felé vették az irányt, a biztonságot jelentő Száhel-övezetbe. Ez a hátországgként szolgáló övezet hatalmas kiterjedésű. A Szahara és a szub-szaharai régió között elterülő kietlen sáv, amely hozzávetőlegesen 7500 kilométeren keresztül húzódik végig a kontinensen, Szenegáltól egészen Szomáliáig. Nincs olyan hatalom a világon, amely képes lenne ellenőrzése alá vonni ezt az Európa méretű, jellegtelen területet, sem a franciák által bevetett párezer főt számláló misszió, sem a

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3, 308-355.*

megszervezett nemzetközi támogatóküldetés. Bevetésüket követően újabb front nyílt meg a terror elleni harcban, mely immár erősen az afganisztáni szintérre emlékeztet. A térségben lévő gyenge nyugat-afrikai államok, mint Mauritánia, Mali, Niger és Csád, képtelenek hatékony befolyást érvényre juttatni a Száhelben, így ez a senki földje igazi paradicsom a csempészek, drogkereskedők, törvényen kívüliek és fanatikusok számára. (Mben, 2013, p. 82)

A városokat Észak-Maliban villámsebességgel foglalta vissza a professzionális francia kontingens. Kidal városával való eljárás viszont nem volt egyszerű feladat, ugyanis ez a város a jövőbeni megoldás egyik fő kulcsa. Ha nyomban átengedték volna Mali kormány csapatoknak, a megalázott hadsereg mézszárlásba torkolló bosszúba kezdett volna. Ez valószínűleg mozgósította volna a Niger-i tuareg közösségeket is és a kialakuló káosz ismét jó alkalom lett volna a nemzetközi radikális iszlamisták feltűnéséhez. Az egyik kézenfekvő lehetőség a legitim, együttműködni hajlandó, ám déliek által bűnösnek tekintett MNLA háttérbe szorítása, hogy a déliek másképp álljanak a konfliktusban részt vevő szervezetektől elfordult, független tuaregekhez, ám a több évtizedes gyűlöleten nem enyhített volna ez a megoldás sem. A franciák végül az MNLA-val való együttműködést választották, így az ENSZ segítségével a beérkező nemzetközi különítmény támogatásával megfelelő védelmet lehetett biztosítani a tuaregek számára, ennek kapcsán pedig számoltak azzal, hogy egy létrejövő biztonságos helyzet jó hatással lenne a térség rehabilitációjára, fejlődésére, valamint a feszültségek fokozatos elsimítására. Ám kérdés, hogy egyáltalán lehetséges e feszültségek megszüntetése belátható időn belül, mivel sem Franciaország, sem az ENSZ nem állomásozhat Észak-Maliban örökké (Baryin, 2013, p. 80-82).

Mindenesetre abban az esetben, ha mégis történt volna beavatkozás e gyenge államok alakulatai részéről, az akciót többnyire nem a rendteremtés, rendfenntartás motiválta volna, hanem a gyűlölet és a bosszú. A harcok kezdetével a kegyetlenségek immár nem csak a szélsőségesek oldalán történtek. Mali hadserege hidegvérrel lemészárolt egy tárgyalásra kész

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

iszlamista csapatot Sévaré buszpályaudvarán. A sereg rangidős tisztje nem rejtette véka alá gyűlöletét. Elmondása szerint el kellett pusztítaniuk az iszlamistákat, mielőtt ők tették volna velük ugyanezt (Mben, 2013, p. 82).

Elsősorban az ország haderejének hathatós stabilizálására valóban nagy szükség van, ugyanis Mali hadseregének létszáma hivatalosan tízezer körülire volt tehető, ám a fegyverhiány és a puccs okozta parancsnoki lánc zűrzavara miatt ennek csak fele volt ténylegesen hadra fogható, amelyből többé-kevésbé kétezer főt tett ki azok száma, akik valóban motiváltak és megbízhatóak lettek volna a defenzíva során. A veszély közeledtével a toborzás és az újraszervezés egyre nagyobb erővel zajlott a déli területeken, ám a jobban felfegyverzett, körülbelül négyezer felkelő ellen a katonaság még a sűrűn lakott déli területek civil lakosságának támogatásával sem tudta volna felvenni a harcot.²²

Hivatkozások

- Baryin, G. (2013). Dans les mâchoires du chacal: Mes amis Touaregs en guerre au Nord-Mali. Éditions le passager clandestin, Neuvy-en-Champagne
- Baudens, S. & Traversac, A.-S.. (2013). Une intervention militaire encadrée par le droit. In: Thomas FLICHY (dir.): Opération Serval au Mali - L'intervention française décryptée. Lavauzelle Graphic, Panazol
- Claudot-Hawad, H. (2013). La « question touarègue », quels enjeux? In: GALY, Michel (dir.): La guerre au Mali – Comprendre la crise au Sahel et au Sahara. Enjeux et zones d'ombre. Éditions la Découverte, Paris.
- Flichy, T. (2013). Les Touaregs, chevaliers bleus du désert, une image née sous le Second Empire. In: FLICHY, Thomas (dir.): Opération Serval au Mali - L'intervention française décryptée. Lavauzelle Graphic, Panazol

---

²² (A 2009-es népszámlálási adatok szerint (<http://instat.gov.ml>) az ország lakosságának (14.517.176 fő) hozzávetőlegesen 80-85%-a a déli, túlnyomóan fekete lakosságú területeken él.) A katonaságban egyébként gyakoriak voltak a belső összecsapások is a puccsista és a régi hatalom támogatói között (Leymarie, 2013, p. 12-13).

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Galy, M. (2013). Pourquoi la France est-elle intervenue au Mali? In: GALY, Michel (dir.): *La guerre au Mali – Comprendre la crise au Sahel et au Sahara. Enjeux et zones d’ombre. Éditions la Découverte, Paris*

Gèze, F. (2013). Le jeu trouble de régime algérien au Sahara. In: GALY, Michel (dir.): *La guerre au Mali – Comprendre la crise au Sahel et au Sahara. Enjeux et zones d’ombre. Éditions la Découverte, Paris*

Lasserre, I. & Oberlé, T. (2013). *Notre guerre secrète au Mali: Les nouvelles menaces contre la France. Fayard, Paris*

Mohamedou, M.-M. O. (2013). Le nouveau « grand jeu » des puissances occidentales au Sahel. GALY, Michel (dir.): *La guerre au Mali – Comprendre la crise au Sahel et au Sahara. Enjeux et zones d’ombre. Éditions la Découverte, Paris*

Raffray, M. (2013). *La révolte des hommes bleus. 1857-2013. Economica, Paris*

Sana, E. (2013). L’armée malienne, entre instabilité, inégalités sociales et lutte de places. In: Michel GALY (dir.): *La guerre au Mali – Comprendre la crise au Sahel et au Sahara. Enjeux et zones d’ombre. Éditions la Découverte, Paris*

Simonis, F. (2013). Aux origins du Mali contemporain. In: FLICHY, Thomas (dir.): *Opération Serval au Mali - L’intervention française décryptée. Lavauzelle Graphic, Panazol*

Folyóiratok

Benchiba, L. (2013). Ce qu’en pense Alger. In: *Confusion malienne et attentisme algérien. Le Monde Diplomatique. 2013.01.*

Jauvert, V. (2013). Pourquoi la France este-elle si seule? Des encouragements, oui, des soldats, non. *Le Nouvel Observateur. 2516. szám 01.24.*

Knaup, H. & Repinski, G. & Schult, C. (2012). Soldaten in Sandalen. *Der Spiegel. 44. szám 10.29.*

Knaup, H. (2012). Hass auf die Heiligen. *Der Spiegel. 28. szám .07.09.*

Knaup, H. (2012). Mali - Desaster im Sand. *Der Spiegel. 19. szám, 05.07.*

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Leymarie, P. (2013). La guerre du « Sahelistan » aura-t-elle lieu ? In: Confusion malienne et attentisme algérien. *Le Monde Diplomatique*. 2013.01.

Mari, J.-P. (2013). Dans la vallée fantôme du Mujao. *Le Nouvel Observateur*. 2530. szám 05.02.

Mari, J.-P. Mali (2013). Les dessous d'une guerre. *Le Nouvel Observateur*. 2515. szám 01.17.

Mben, P. H. & Puhl, J. & Thielke, T. (2013). Sahara - Die dunkle Seite der Freiheit. *Der Spiegel*. 5. szám 01.28.

Miribel, B. (2013). Enjeux humanitaires au Sahel: l'influence de la crise malienne. In: Michel GALY (dir.): La guerre au Mali – Comprendre la crise au Sahel et au Sahara. Enjeux et zones d'ombre. Éditions la Découverte, Paris

Puhl, J. (2012). Die dunkle Bedrohung. *Der Spiegel*. 34. szám 08.20.

Zajec, O. (2013). Au Mali, l'inusable refrain de la guerre au terrorisme. In: Une décennie d'errements stratégiques. *Le Monde Diplomatique*. 2013.02.

Internetes források – Tanulmányok

Ba, B. & Bøås, M. (2013). The Mali presidential elections: outcomes and challenges. NOREF Norwegian Peacebuilding Resource Centre. 2013.10. Forrás: www.peacebuilding.no 12.22.

Besenyő, J. (2013). Az Európai Unió kiképző művelete Maliban és a magyar szerepvállalás. Honvédségi Szemle. 141. évfolyam 5. szám 2013.09. Forrás: www.honvedelem.hu 11.18.

Huillery, E. (2013). The Impact of European Settlement within French West Africa. In: Journal of African Economies, Sciences-Po, Department of Economics, 28, Rue des Saints-Pères, 75007 Paris, 2010.10.27. Forrás: econ.sciences-po.fr.09.02.

Mali : réformer ou rechuter. Rapport Afrique de Crisis Group N°210. International Crisis Group. 2014.01.10. Forrás: www.crisisgroup.org 2014.01.20.

- Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.
- Moestrup, S. (2014). Mali – Analysis of final legislative elections results. Presidents and Presidential Politics around the World. 2014.01.06. Forrás: <http://www.presidential-power.com> 01.28.
- Reeve, R. (2014). Security in the Sahel: Part I – Stabilising Mali in 2013-14. Oxford Research Group. 01.29. Forrás: www.oxfordresearchgroup.org.uk 01.31.
- Sadatchy, P. (2014). Mali, un dialogue de sourds? Les suites de l'Accord préliminaire de Ouagadougou. Groupe de Recherche et d'information sur la paix et la sécurité - GRIP. 2013.11.19. Forrás: www.grip.org 2014.01.15.
- Sarkozi, A. (2014). Northern Mali on the brink of a new food crisis. CARE International. 01.31. Forrás: www.care-international.org 02.01.
- Tesfu, J. (2014). Mali Empire (ca. 1200-) University of Washington. Black History: The Online Reference Guide to African American History. Forrás: www.blackpast.org 02.01.

Internetes források – Hírek

- Accord préliminaire à l'élection présidentielle et aux pourparlers inclusifs de paix au Mali. RFI 2013.06.18. Forrás: www.rfi.fr 2014.01.15.
- Allison, S. (2013). Mali: The new president's top 5 priorities. 2013.08.15. *Daily Maverick*. Forrás: www.dailymaverick.co.za 12.22.
- Berthemet, T. (2013). Mali: un test électoral pour le pouvoir. *Le Figaro*. 2013.11.24. Forrás: www.lefigaro.fr 2013.12.27.
- Bozonnet, C. (2013). Mali, un scrutin législatif à l'ombre des violences à Kidal. *Le Monde*. 12.15. Forrás: www.lemonde.fr 12.27.
- Diarra, A. (2013). Traque des terroristes: L'opération Hydre sur les traces du chef jihadiste Abou Kaka le Sahawi. *Mali Actualités*. 10.30. Forrás: www.maliactu.net 12.29.
- Échoués dans le désert. Médecins sans frontières. 2013.04.12. Forrás: www.msf.fr 2014.02.16.

Varga I.J. (2014): *Törésvonalak a Száhel-övezetben: mali válságának nemzetközi vetületei. Topos 3*, 308-355.

Humanitarian Snapshot. OCHA. 2013.02.06. Forrás: www.unocha.org 2014.02.16.

International assistance force for Mali transformed into UN peacekeeping mission. UN News Centre. 2013.07.01. Forrás: www.un.org 2013.12.20.

Nkala, O. (2014). France to deploy an additional 3 000 French troops permanently in West Africa. Africa's defence and security news portal. 01.28. Forrás: www.defenceweb.co.za/ 01.31.

Rosso, R. (2013) Mali: l'armée déclenche une vaste opération contre les réseaux djihadistes. *L'Express*. 10.23. Forrás: www.lexpress.fr 12.29.

Scheen, T. (2013). Keita gewinnt Präsidentenwahl in Mali. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. 08.13. Forrás: www.faz.net 12.22.